

International Journal of Language and Awareness

E-ISSN : 2979-983X

DOI: 10.33390/ijla

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal

Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt: 3

Issue / Sayı: 1

2024

Formerly Name: HOMEROS E-ISSN: 2667-4688

HOLISTENCE
publications

E-ISSN: 2979-983X

DOI: 10.33390/ijla

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt:3

Issue / Sayı: 1

Year / Yıl: 2024

WEB: <https://journals.gen.tr/homeros>

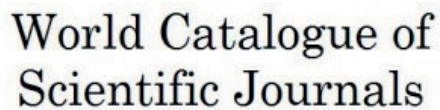
E-mail: ijla.editorial@gmail.com

Address: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No:29,
D.119, Merkez-Çanakkale/TÜRKİYE

HOLISTENCE
publications

ABSTRACTING & INDEXING DİZİN & İNDEKS

ABOUT THE JOURNAL

International Journal of Language and Awareness is an international peer-reviewed journal that was published in 2018. The journal aims to include original papers in philology. In this context, high quality theoretical and applied articles are given. The views and works of artists, academics, researchers and professionals working in the field of philology are brought together. Articles in the journal; It is published two times a year including SPRING (March) and FALL (September). International Journal of Language and Awareness is a free-open access electronic journal. The DOI number is assigned to all articles published in the journal (DOI Prefix:10.33390/ija).

Articles published in the journal can be freely accessed, readable, downloaded, copied, distributed, printed, scanned, linked to full text, indexed, transmitted as data to the software, and used for any legal purpose without financial, legal and technical barriers.

The publication language of the journal is Turkish, Azerbaijani, English and Russian.

The articles are sent electronically via the Article Tracking System.

Owner

HOLISTENCE PUBLICATIONS

Contact

Adress: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi
No:29, D.119, Merkez-Çanakkale / TURKEY
WEB :<https://journals.gen.tr/jecon/>
E-mail : journals@holistence.com
GSM 1: +90 530 638 7017 / WhatsApp

DERGİ HAKKINDA

International Journal of Language and Awareness, 2018'de yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, filoloji dallarında yapılmış özgün çalışmalara yer vermeyi amaçlar. Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makalelere yer verilmektedir. Filoloji alanında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; BAHAR (Mart) ve GÜZ (Eylül) dönemleri olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. International Journal of Language and Awareness, ücretsiz- açık erişimli elektronik bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm makalelere DOI numarası atanır (DOI Prefix:10.33390/ija).

Dergide yayınlanan makaleler internet aracılığıyla; finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın, serbestçe erişilebilir, okunabilir, indirilebilir, kopyalanabilir, dağıtılabılır, basılabilir, taranabilir, tam metinlere bağlantı verilebilir, dizinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir.

Derginin yayın dili Türkçe, Azerice, İngilizce ve Rusça'dır.

Yazılar, Makale Takip Sistemi üzerinden elektronik ortamda gönderilmektedir.

Sahibi

HOLISTENCE PUBLICATIONS

İletişim Bilgileri

Adress: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi
No:29, D.119, Merkez-Çanakkale / TÜRKİYE
WEB : <https://journals.gen.tr/jecon/>
E-mail : journals@holistence.com
GSM 1: +90 530 638 7017 / WhatsApp

EDITORS/EDİTÖRLER

EDITORS IN CHIEF/BAŞ EDİTÖRLER

Nurida NOVRUZOVA
Bakü Slavic University, Azerbaijan
e-mail: n.nurida@yahoo.com

Sholpan ZHARKYNBEKOVA
L.N.Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, e-mail: zharkyn.sh.k@gmail.com

EDITORIAL BOARD / EDİTORYAL KURUL

Agata BAREJA-STARZYNSKA
UniVersit of Warsaw, Poland,
e-mail: a.bereja-starzynska@uw.edu.pl

Aleksander KIKLEWICZ
University of Warmia and Mazury in Olsztyn,
Poland

Aleksandr KARTOZIYA
Georgian National Academy of Sciences,
Georgia, e-mail: kartosia@gmail.com

Ali DUYMAZ
Balıkesir University, Turkey,
e-mail: ali_duymaz@hotmail.com

Cheryl LESTER
Kansas University, ABD, e-mail: chlester@ku.edu

Djengiz HAKOV
Bulgarian Science Academy, Bulgaria

Gülğayşa SAQİDOLDA
L.N.Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, e-mail: asem963@mail.ru

Haluk ŞÜKÜR AKALIN
Hacettepe University, Turkey,
e-mail: shakalin@shakalin.net

Irina PRUSHKOVSKAYA
Taras Shevchenko National Universit of Kyiv,
Ukraine, e-mail: irademir@mail.ru

İrfan MORİNA
The University of Prishtina, Kosovo,
irfan_marino@hotmail.com

Kerime ÜSTİNOVA
Uludağ University, Turkey,
e-mail: ustinovak@yahoo.com

Leyla KARAHAN
Gazi University, Turkey,
e-mail: leylakarahan@yahoo.com

Naciye YILDIZ
Gazi University, Turkey,
e-mail: Yildiz.naciye@gmail.com

Naile MURADHANLI
Bakü Slavic University, Azerbaijan,
e-mail: Nanasaf@gmail.com

Nigar ISGANDAROVA
Sumqayit State University, Azerbaijan,
e-mail: isgani@gmail.com

Peter KOSTA
University of Potsdam, Germany

Philip BARNARD
Kansas University, USA,
e-mail: philipb@ku.edu

Rafiq NOVRUZOV
Bakü Slavic University, Azerbaijan,
e-mail: rafik_novruzov@mail.ru

Rahile QEYBULLAYEVA
Bakü Slavic University, Azerbaijan,
e-mail: Rahilya.g@hotmail.com

Yavuz AKPINAR
Ege University, Turkey,
e-mail: yavuz.akpinar@hotmail.com

Uldanai BAKHTIKIREEVA
RUDN University, Russian Federation, Russia

Sevinc ALIYEVA
Azerbaijan National Academy of Science
Institute of Linguistics, Azerbaijan,
e-mail: sevinc.novuzqızı@yandex.com

Mukhabbat KURBANOVA
National University of Uzbekistan,

MANAGING EDITOR/YÖNETİCİ EDİTÖR

Laura AGOLLI
Oakland University Masters in Public
Administration with specialization in
Healthcare Administration, USA, e-mail:
lagolli@oakland.edu

DESIGNER/DİZGİ VE TASARIM

İlknur HERSEK SARI
Holistence Academy, Turkey
e-mail: holistence.dizgi@gmail.com

REFEREES IN THIS ISSUE / BU SAYININ HAKEMLERİ

Namiq Qafarov,

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Azərbaycan,
e-mail: namiq_qafarov@mail.ru

Adile Asadova,

Western Caspian University, AZERBAIJAN
e-mail: asadova.adile.9496@mail.ru

Səadət Şıxıyeva,

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, AMEA akad. Z.Bünyadov adına Şərqsünaslıq
İnstitutu, Azərbaycan,
ə-mail: shikhiyevas@gmail.com

Aida Gasimova,

Prof., Bakı Dövlət Universiteti, Şərqsünaslıq fakültəsi, Azərbaycan,
ə- aidagasimova@bsu.edu.az

Aliya Aimoldina,

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Philology Department, Astana-
Kazakhstan,
e-mail: a_aliya_86@mail.ru

Nigar Isgandarova,

Prof. Dr. Sumqayıt State University, Azerbaijan,
e-mail: isgani@gmail.com

Hayale Mecidova,

Bakü Slavyan Üniversitesi, Azerbaijan,
e-mail: yale_gul@yahoo.com

Baba Meherremli,

AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu / Azerbaijan, AMEA Nəsimi adına Dilçilik
İnstitutu / Azerbaijan ,
e-mail: baba_magerramli@mail.ru

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

ORIGINAL ARTICLE

Napoleon's paradox and
the Russian idea of law in
Dostoevsky's crime and
punishment. The irrational / the
rational

1

*Ulzhan Baiturina & Irina Mokletsova
& Veronika Razumovskaya*

ORIGINAL ARTICLE

İsa Muğanna'nın roman
yaratıcılığında yeni edebi estetik
ve felsefi düşünce motifleri

15

İrada Musayeva

ORIGINAL ARTICLE

Multikulturalizm və onun
Azərbaycan ədəbi prosesinə
təsiri
Multiculturalism and its influence
on the Azerbaijani literary process

9

Naida Jamal Mamedkhanova

ORIGINAL ARTICLE

К Переводу Сонета "Stepy
Akermanskie" Адама Мицкевича
На Азербайджанский Язык
To the translation of the sonnet
"Stepy Akermanskie" by Adam
Mitskevich into the Azerbaijani
language

29

R.M. Novruzov ^ g.f. Novruzova

"This page is left blank for typesetting"

HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Napoleon's paradox and the Russian idea of law in Dostoevsky's crime and punishment. The irrational / the rational

Ulzhan Baiturina¹ Irina Mokletsova² Veronika Razumovskaya³

¹Master's degree in Education, 6M030100 Pedagogy and Psychology, Doctoral student of the L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, e-mail: u.baiturina@mail.ru

²Doctor of Science in Philology, Professor, M. V. Lomonosov Moscow State University, Moscow, Russia, e-mail: irvasmok@mail.ru

³Doctor of Science in Philology, Professor, Siberian Federal University, Krasnoyarsk, Russia, e-mail: veronica_raz@hotmail.com

Abstract

The paper presents an experience of a phenomenological study of the irrational/rational in the theory of law in Dostoyevsky's novel «Crime and Punishment». The object of analysis in the paper is the anthropocentricity of Dostoevsky's novel "Crime and Punishment". It straddles the boundary between the irrational and the rational, encompassing the philosophical and sociological aspects of law. The correlation between the irrational and the rational - as a correlation between the philosophical and the sociological in the hero's theory of law in the novel - has not become a subject of study in terms of Raskolnikov's resentful consciousness. The promising nature of the theme is also due to the possibility of studying the Russian paradox, revealed in the hero's Bonapartism as a Russian idea of law. An analysis of law as the central question of the writer's philosophical and artistic outlook and worldview needs to distinguish between the ontological and the sociological. In addition, Dostoevsky's philosophical views, religious and moral convictions and philosophical anthropology determined the basic principles of the metaphysics of the individual and his legal consciousness. The different sides of the irrational and the rational are focused around Napoleon's paradox, deployed in the Russian idea of law. The paper is devoted to a description of Raskolnikov's Bonapartism as the source of the Russian idea of law. The paper differentiates between the irrational and the rational in legal theory. As an irrational nature, resentment consciousness and the relationship of freedom/conscience and individual morality to it are explored. The hero's delusion, his 'powerlessness' in the ontological and religious sense, is analysed as value concepts of resentment consciousness. The article categorises the characters according to the characteristics of resentment consciousness and on the basis of the dichotomy "mean person" / "mean" value consciousness. The dual treatment of crime and punishment, in its ethical and criminal nature, is examined as the source of two types of conceptualization of death, from a physical and metaphysical perspective. The confrontation of the ethical in the phenomenology of crime has become a justification for the hero and levels the criminal meaning of the crime. There is a strong sense of the priority given to repentance and the absence of repentance as major concepts in Orthodox axiology.

Citation/Atıf: BAITURINA, U., MOKLETSOVA, I. & RAZUMOVSKAYA, V. (2024). Napoleon's paradox and the Russian idea of law in Dostoevsky's crime and punishment. The irrational / the rational. *International Journal of Language and Awareness*. 3(1), 1-7. DOI: 10.33390/ijla.2042

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Ulzhan Baiturina
E-mail: u.baiturina@mail.ru

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

The significance of the problem under consideration lies in the study of the specifics of the formation of the philosophical and religious concept of Russian reality and the Russian idea in the works of Dostoevsky as a feature of his philosophical and artistic method. The novelty of the work lies in the use of a phenomenological approach to describe the ontological and sociological aspects of legal theory, in correlation with the category of consciousness.

Keywords: Raskolnikov's Bonapartism, phenomenology of crime and punishment, sentimental consciousness, repentance

INTRODUCTION

In research on Dostoevsky's novel *Crime and Punishment* there are gaps, which need to be filled and which create new perspectives for study. For example, one of the topical problems connected with the idea of law can be considered from the perspective of the irrational/rational. This distinction between philosophical and sociological aspects of law is the basis of the phenomenological approach. Different sides of irrational and rational are conditioned by the Napoleon's paradox, understood by the writer in the context of the Russian idea of law. The novelty of the study of the philosophical and religious concept of Russian reality and the Russian idea in Dostoevsky's novel is provided by the application of the phenomenological approach, the description of the ontological and sociological aspects of the theory of law, in correlation with the metaphysics of personality and crime.

Topicality And Problem Statement

The correlation of the irrational and the rational in the novel's hero's theory of law, seen as a correlation of the philosophical and the sociological, has not been the subject of research. Meanwhile, projecting the question into the space of Raskolnikov's resentment consciousness reveals the problem of the Russian paradox. In other words, the stated aim of the article - to justify the hero's Bonapartism as a Russian idea of law - raises a number of questions. This is the differentiation between the irrational and the rational in the theory of law, establishing a link

between the irrational nature and the resentment consciousness, with the categories of freedom/conscience and individual morality. It is also an interpretation of resentment consciousness as the hero's delusion, his 'powerlessness' in the ontological and religious sense. The classification of heroes in the paper according to the signs of resentment consciousness and on the basis of the dichotomy "mean person" / "mean" characterises value consciousness. The dual treatment of crime and punishment, in its ethical and criminal nature, becomes the basis for identifying two types of conceptualisation of death, in the categories of physical and metaphysical care. The analysis of the ethical in the phenomenology of crime as the writer's way of neutralising the criminal meaning of crime isolates repentance and lack of remorse as the main spiritual and moral dominants of the novel.

The theoretical significance of the work lies in the justification of the Russian idea of law as a paradoxical bonapartism. The scientific novelty of the results is due to the application of a phenomenological approach, which has contributed to the understanding of resentment consciousness as the cause of the hero's delusion. The practical significance of the research lies in the study of the novel by university students and the use by the researchers of the concepts associated with the phenomenology of crime as the boundary between legal consciousness and legal understanding in the works of a Russian writer. This includes an understanding of Dostoevsky's methods in constructing a philosophical and religious conception of Russian reality and the

Russian idea. The relevance of the issue under consideration is also determined by the practice of judicial proceedings confronted with the ethical and criminal nature of the crime.

Literary Review

N. Berdyaev anticipated the problem of the irrational in the philosophy of law: "Evil is implicit in the depths of human nature, in its irrational freedom, in its falling away from divine nature, it has an inner source" (Berdyaev, 1995). The second side of the problem is the problem of punishment for crime as the other side of freedom, in other words the question of conscience. The early twentieth-century Russian philosopher's dichotomy of the irrational and the rational is based on human nature and its inherent responsibility as opposed to a superficially sociological interpretation of human dependence on external social conditions.

A review of the literature suggests a number of current areas of focus. First, these are the religious aspects of Dostoevsky's worldview, which were first analysed by Russian philosophical thought in the early twentieth century. Thus, the irrational nature of the crime was influenced by the novelist's views on the godless socialist reconstruction of society as a model of socialism, as pointed out by Rozanov (Rozanov, 1990). Barsotti discusses the path from "'Crime and Punishment' to "'The Brothers Karamazov' as a way of moving towards the faith: "'Crime and Punishment' is a novel in which, more than in any other, God is present (Barsotti, 1999).

The synthesis of the writer's gnoseology and philosophy-religious anthropology allowed T. Kovalevskaya to identify new aspects of polyphony as the opposite of Dostoevsky's ideological system and to evaluate Dostoevsky's novel as mystical, or apathetic (Kovalevskaya, 2012). Contemporary Russian scientists pay attention to the topicality of developing a new scientific apparatus in the study of Dostoevsky's ontological and axiological values (Esaulov, and others, 2021). Third, there is the phenomenological approach associated with the definition of a new research method, the preconditions for which can be found in the

sociology of the early twentieth century. Thus, M. Scheller pointed out a peculiarity of the phenomenological peculiarity of value delusion caused by Resentment: it is "a feature of the internal disposition arising in a person who is seeking to 'discredit' the alien values pressing upon him" (Scheller, 1999). Transferring the categories of law and conscience to the plane of resentment characteristics determines the focus of considering crime and punishment from the position of a value concept, the principle of which may be conveyed by the method of the German sociologist who singled out the criterion of "being and meaning more by comparing everyone with everyone else" in the system of competition of the idea of life tasks and their significance (Scheller, 1999). The German sociologist's ideas apply to the rationality of Raskolnikov's theory of law, which is conditioned by the Napoleon paradox. Scheller calls resentment "a feature of internal disposition" that arises "in a person who seeks to 'discredit' the alien values pressed upon him" (Scheller, 1999).

The dichotomy of the irrational/rational in the field of law and consciousness is clarified by a book which represents a kind of phenomenological dialogue with M. Scheller. It is D. Merezhkovsky's monograph "Dostoevsky. Eternal Companions" (Merezhkovsky, 1995). Raskolnikov's lack of religious sensitivity as the cause of his criminal, but not moral crime, is embedded in the philosophical and religious views of the author of the novel: about faith and ways of salvation. Merezhkovsky wrote: "There is a criminal offence but no punishment, and there are two kinds of desecration, blasphemy" (Merezhkovsky, 1995). By posing the problem of the hero's test of freedom, the writer poses the problem of the Russian idea and its connection to crime. According to Merezhkovsky, crime is not only a denial and resolution, but "an affirmation of the new, connected to ... eternal, unchangeable laws of nature" (Merezhkovsky, 1995). The hero's crime formula is defined by Merezhkovsky as "crime for crime's sake" (Merezhkovsky, 1995). Merezhkovsky draws attention to the exposure of Raskolnikov's "aesthetic" husk, which "exposes the question of the hero's criminality" and determines the complete identity of Napoleon's

and Raskolnikov's crimes for the symbolist writer (Merezhkovsky, 1995).

The topicality of comparing the books of Merezhkovsky and Scheller stems from the investigation of the irrational / rational in the theory of law - in the aspect of moral philosophy and resentment consciousness. The ethical treatment of crime reveals in the problem of values the significance of the dichotomy "mean man" / type of "mean" value consciousness.

M. Bakhtin continues the line of Merezhkovsky's phenomenological "dialogue" with Scheller. He cites Max Stirner's ideas in his treatise "The One and His Property" and Napoleon III's ideas developed in his book "The History of Julius Caesar" as the prototypes of Raskolnikov's ideas (Bakhtin, 2002). I. Dneprovskaya "The Metaphysics of Crime in the Philosophy of F. M. Dostoevsky: A Person in Search of the Authenticity of Being" (Dneprovskaya, 2011), which presents the study of the metaphysics of crime as law, on the plane of the spiritual meanings of the legal existence of the individual. The analysis of the dual reality of the novel by the Chinese scholar Zhang Biange led to the thought: 'Crime on the empirical level points to the fact of the presence of sin on the metaphysical level' (Zhang Biange, 2021).

The phenomenological study of the irrational / rational in the theory of law is based on the Napoleonic paradox. The works of Y. Lotman devoted to Pushkin's¹ poems and the study of Bonapartism, paradoxical to Russian history, are interesting in this respect. Y. Lotman's ideas were developed in K. Urazayeva's article "A. Pushkin's Communicative Ontology in the Lyrics of Odessa." "Impressions of Being" and the text as the author's otherworldliness" (Urazayeva, 2021). In the mentioned article, the justification of Pushkin's "Odessian text" as otherness is accompanied by the classification of the contexts of Bonapartism, Orthodoxy and Faustian text as the philosophical and artistic dimensions of Pushkin's ontology.

Another methodological starting point of the article is V. Razumovskaya's thesis about "strong" texts of F. M. Dostoevsky, its creation by means

of various semiotic systems (Razumovskaya, 2015). The approach of O. Tabachnikova is also methodologically significant for this work, who raises the problem of the irrational in the novel "Crime and Punishment" from the perspective of the English-speaking audience's study of the work (Tabachnikova, 2022).

DISCUSSION

The investigator Porfiry Petrovich's assessment of Raskolnikov's crime: the fruit of an "irritated heart" (141)¹ justifies the application of phenomenological categories in establishing the role of resentment consciousness as the source and cause of crime. The description of legal consciousness and legal understanding in the framework of resentment consciousness allows us to clarify D. Merezhkovsky's assessment of Dostoevsky's novel "Crime and Punishment" as a book of repentance without repentance.

The methodology of the phenomenological reading of the book, which contributes to the description of the irrational nature of the crime, appeals to the hero's understanding of morality, which extends to the treatment of the speculative abstract love of Sonya Marmeladova - "active love". The paradoxical rapprochement between himself and Sonya is shown by the hero's common denial of common values. Renunciation is different only in appearance, according to Raskolnikov. Hence the depreciation of the heroine's sacrifice, high for an outsider, for she "was also able to transcend" (67). Sonya's inability to be free is the result of her spiritual immaturity, explainable to the believer by her unconscious willingness to accept dogmas on faith. Hence the paradoxical combination of the crime of morality and the anguish of the consciousness of the insularity of life. Merezhkovsky assessed the heroine's morality as deadly as the Christian lie of "the executioner Porfiry Petrovich" (Merezhkovsky, 1995). Here the conditionality of the connection between crime and punishment is implanted by Merezhkovsky into the bosom of punishment, retribution as a type of crime: the categorical "hangman" levels Raskolnikov's ethical punishment. The hero's justification as a consequence of nihilism, which is the result of the hero's error and spiritual delusion as a prisoner

of illusion: "I did not kill the old woman, I killed the principle" (86), allows us to see the opposition of the irrational as an individual morality to the value in the mind of the hero.

For Soniechka it is obvious that redemption of crime through suffering is an alternative to legal punishment, a cleansing of the individual, making him capable of accepting the justice of the punishment. The call for public repentance and the confession of being a criminal is both rejected and accepted by the hero. The intensification of disdain and mockery in the scene in Sennaya Square shows the hero's spiritual immaturity and unpreparedness to repent. The convergence of the crime of Raskolnikov, who "forgot" others for himself, and Sonya, who killed herself in herself for others, reveals in the hero's theory a moment of universal pursuit of "greater-value". In response to Dunya's horrified confession to her brother, Raskolnikov coldly says: "Everyone kills" (255).

Raskolnikov's confessions: "I wanted to kill for myself, for myself alone" (86), "... I had to find out then, and find out as soon as possible whether I am a louse like everyone else or a man? ... I only wanted to try" (86), "I want to live myself, or I'd rather not live" (86), "I wanted to dare" (85) - are based on the belittling of the valuable qualities of the object of comparison. Hence the emphasis in the portrait of the old centenarian on visual signs of rejection, physical repulsion. The hero's categorical assumptions: "I killed a louse, Sonya, you useless, ugly, malicious" (361), "skinny, naughty old woman" (166), "old woman - nonsense" (41) - characterize the hero's resentment consciousness, when illusions become the source and cause of falsification of values. The phenomenology of the hero's delusion is the basis of the philosophy of crime and punishment.

The hero's division of people into "trembling creatures" and "entitled" becomes an expression of the "inner limitlessness of striving" (Scheller, 1999) and a consequence of the "abolition of the once substantial and value-qualitative conditionality of striving" (Rozanov, 1990). However, interpreted in sociology as a progressive principle, the "desire to overcome

the "bar", to set the "record" as the main motive - becomes a sign of Raskolnikov's "powerlessness" in ontological and religious sense in Dostoevsky's concept, which confirms the philosophical character of "powerlessness" as one of the manifestations of "downward-looking life".

Raskolnikov's helplessness is caused by his awareness of the aesthetic difference between Napoleon's crime and his own and the conclusion: "Fear of aesthetics is the first sign of powerlessness!" (489). Merezhkovsky draws attention to the exposure of Raskolnikov's "aesthetic" husk, which "exposes the question of the hero's criminality" and determines the complete identity of Napoleon and Raskolnikov's crimes for the symbolist writer [5, 188]. Raskolnikov's doubts and despair become an expression of powerlessness: "Is it really so, is it all so?" (37). But it is not his own crime that the hero doubts, is it crime in general? The resentment nature of Raskolnikov's consciousness explains the "extreme tension between the impulse of revenge, hatred, envy and their manifestations on the one hand, and impotence on the other, leading to the critical point where these affects take the 'form of resentment'" (Scheller, 1999).

In such an irrational interpretation of the law, one can see the novelist's justification for the crime. The justification lies in the sociological quality of life, which has reached a critical point in the stratification of the masses. Thus in the life of the old money-lender there are attributes of a generally miserable life. For example, giving the impression of being feeble-minded, Lizaveta makes a living selling rags.

The hero's lack of regret manifests itself in a chain of demonstratively cynical judgements. The cynicism of Raskolnikov's reasoning concerns not only the right of the great, but also "slightly out of touch people" who are capable of saying something new and therefore "must by nature necessarily be criminals" (240).

The analysis of the concept of "sentimental consciousness" in the context of the "mean man" / "mean" value consciousness opposition undertaken in this paper expands the gallery of

criminals by including, in addition to Raskolnikov as the main "ideologist" and implementer of the theory of right as a right to crime, Sonya Marmeladova, Luzhin, Svidrigailov, the old procress Alyona Ivanovna, the sister Dunya, who is ready to sacrifice her marriage to Luzhin for her brother, etc. In fact, such an understanding of "resentment consciousness", treating crime not so much in criminal terms as in ethical terms, as a conflict between delusion and illusions of a value nature, isolates the role of punishment for a crime. Attention to "powerlessness" in the ontological and religious sense - as the cause of crime - makes Mereshkovsky's idea of Dostoevsky's novel as a book of repentance without repentance relevant to us. In the work of the Christocentric Dostoevsky, the heroes are granted, if not forgiveness in the literal sense of the word, at least a spiritual awakening.

By projecting this understanding onto Dostoyevsky's translation of different morals, we are able to interpret crime in an ethical sense as a conflict of values in Raskolnikov's mind. Therefore, the imitation of Napoleon the ruler of the world, unconditional and high, gives rise to illusory values in the hero, making his consciousness resentful.

FINDINGS AND CONCLUSION

The multidimensionality of the irrational is clarified in the ethical categories of freedom/conscience, individual morality and sentimental consciousness. The nature of Raskolnikov's resentment consciousness, based on the imitation of Napoleon, led to the elevation of illusions about law to the status of value concepts. The philosophy of crime and punishment resulted from the phenomenology of the hero's delusion, his "powerlessness" in the ontological and religious sense. The reason for Raskolnikov's impotence is the "aesthetic" difference between the two crimes, the idol and the hero of the novel. The irrational in the nature of law and the paradoxical nature of Raskolnikov's Bonapartism lies in the dichotomy of 'mean man' / 'mean' value consciousness.

The consideration of law in terms of rationality made it possible to discern in the classification

of heroes according to the principle of resentment consciousness the variation of duality, the specificity of the mortal code. Interpretation of death from the perspective of physical and metaphysical determinism complements the phenomenology of crime with a view of "consciousness" as a "mean" value consciousness. Examining the philosophy of crime and punishment from the perspective of "resentment consciousness" reveals the paradoxical nature of Bonapartism as the source of the Russian idea of law. This is the ethical nature of crime, accentuating the hero's delusion and explaining the inevitability of repentance, and at the same time excluding repentance.

Final Not

¹ The text of Dostoevsky's novel is cited in Dostoevsky F. Crime and Punishment. M.: EXMO, 2020. - 672 p.

REFERENCES

- BARSOTTI, D. (1999). Dostoevsky. Christ the Passion of Life. Moscow: Paoline, ISBN: 2619-0311
- BAKHTIN, M. (2002). Problems of Dostoevsky's Poetics // Bakhtin M.M. Collected Works: In 7 vols., T. 6. M: Russkiye slovari: Yazyki slavyanskoy kultury, ISBN: 5-98010-001-6
- BERDYAEV, N. (1995). The Kingdom of the Spirit and the Kingdom of Caesar. - Moscow: The Republic, ISBN: 978-5-413-02282-5
- DNEPROVSKAYA, I. (2011). Metaphysics of Crime in the Philosophy of F.M. Dostoevsky: Person in Search of Authenticity of Being // Solovyov's Studies. 3 (31), 46-60.
- ESAULOV, I. and others. (2021). Analysis, Interpretation and Understanding in the Study of Dostoevsky's Legacy: A Collective Monograph. Moscow: Indrik, ISBN: 978-5-91674-631-0
- KOVALEVSKAYA, T. (2012). Human Godliness in Dostoevsky and the Problem of Self-Deification in European Culture // Dostoevsky and World Culture. Almanac, 28, 74-87.
- MEREZHKOVSKY, D. (1995). Tolstoy and Dostoevsky. Eternal Companions. Moscow: Respublika Publisher,

ISBN: 5-02-011599-1.

RAZUMOVSKAYA, V. (2018). Russian cultural information in "strong" texts of literature and their translations: the case of F.M. Dostoevsky, <https://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/16675>. [Date of reference: 21.12.2022].

ROZANOV, V. On Dostoevsky (1990) // On Dostoevsky. Dostoevsky's Work in Russian Thought in 1881-1921: Collected Papers. - Moscow: Kniga, ISBN: 5-210-00101-6.

STEPCHENKOVA, V. (2022). Value dominants in the motive structure of F.M. Dostoevsky's novel "The Brothers Karamazov". Abstract and dissertation on Russian literature. Moscow state region university.

TABACHNIKOVA, O. (2022). Dostoevsky in an English-speaking audience: the experience of teaching Crime and Punishment to British students Slavica Literaria /<https://doi.org/10.5817/SL2022-1-4>, [Date of reference: 21.12.2022].

URAZAYEVA, K. (2022). Communicative ontology of A. Pushkin in Odessa lyrics. "Impressions of Being" and the text as the author's otherness". SlavVaria, 1, 129-140. DOI: 10.15170/SV.1/2022.

ZHANG, B. (Beijing, China). (2021). Manifestations of the hidden sacred order in Dostoevsky's work (On the question of double reality in F.M. Dostoevsky's novel "Crime and Punishment"). SlavVaria. № 1. 45-52. DOI: 10.15170/SV.1/2021.45. [Date of reference: 21.12.2022].

SHELLER, M. (1999). Resentment in the Structure of Morals. SPb.: Nauka, University Book, ISBN: 5-02-026812-7.

"This page is left blank for typesetting"

HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Multikulturalizm və onun Azərbaycan ədəbi prosesinə təsiri

Multiculturalism and its influence on the Azerbaijani literary process

Naida Jamal Mamedkhanova

Baku Slavic University / Azerbaijan, e-mail: nanasaf@gmail.com

Annotasiya

Məqalədə multikulturalizmin Azərbaycan ədəbi prosesinə təsiri məsələsi araşdırılır. Qeyd olunur ki, multikulturalizm və milli identikliyin qorunması müasir dövrdə vacib və aktualdır. Bu sahədə müasir Azərbaycanın əldə etdiyi bütün səviyyələrdə tarazlığın qoruyub-saxlanması bacarığı unikal təcrübədir və hərtərəfli öyrənilməyə layiqdir. Bu tədqiqat Azərbaycan fenomenini, onun unikal təcrübəsini – qloballaşma dövründə milli identikliyin qorunub saxlanmasını dərk etməyə öz töhfəsini verir. Məqalədə bir sıra Azərbaycan ədiblərinin yaradıcılığı nəzərdən keçirilir. Bu yazıçılar əsərlərində multikulturalizmi özünəməxsus şərh edirlər. Bu gün multikultural problemlə bağlı ədəbiyyat vahid hərəkət, istiqamət, hətta müəlliflər qruplarından ibarət deyil. Müəlliflərdə formalaşmış estetikaya yoxdur, lakin bəzi estetik sabitlərin, multikulturalizm məcrasında nəzərdən keçiriləcək bədii üsullar sisteminin yaranmasından danışmaq olar.

Multikulturalizm cəmiyyətin müxtəlif sahələrini əhatə edən bəşər tarixinin üzvi hissəsidir. Mədəniyyətlərin bərabərlik əsasında paralel mövcudluğu cəmiyyətdəki etnomilliyə və konfessional münasibətləri də əhatə edir. Multikulturalizmin təsiri yalnız XXI əsrdə deyil, cəmiyyətlərin inkişafında nisbi sabitlik və sosial böhranlar dövründə bərabər hiss olunur.

Açar sözlər: multikulturalizm, Şərqi və Qərbi, Azərbaycan ədəbiyyatı, qəhrəman problemi, bədii əsər.

Citation/Atıf: MAMEDKHANOVA, N.J. (2024). Multikulturalizm və onun Azərbaycan ədəbi prosesinə təsiri. *International Journal of Language and Awareness*. 3(1), 9-13. DOI: [10.33390/ijla.2279](https://doi.org/10.33390/ijla.2279)

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Naida Jamal Mamedkhanova
E-mail: nanasaf@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Annotation

The article examines the influence of multiculturalism on the literary process of Azerbaijan. It is noted that multiculturalism and the protection of national identity are important and relevant in modern times. The ability of modern Azerbaijan to maintain balance at all levels in this area is a unique experience and deserves to be thoroughly studied. This research contributes to understanding the phenomenon of Azerbaijan, its unique experience – the preservation of national identity in the era of globalization. The article considers the creativity of a number of Azerbaijani writers. In their works, these writers interpret multiculturalism in their own way. Literature on the multicultural problem today does not consist of a single movement, direction, or even groups of authors. The authors do not have a formed aesthetics, but we can talk about the emergence of some aesthetic constants, a system of artistic techniques that can be considered in the direction of multiculturalism.

Multiculturalism is an organic part of the history of mankind, covering various spheres of society. The parallel existence of cultures on the basis of equality presupposes both ethno-national and confessional relations in society. The influence of multiculturalism is equally felt not only in the XXI century, but also during the period of relative stability and social crises in the development of societies.

Keywords: multiculturalism, East and West, Azerbaijani literature, hero problem, artistic work.

GİRİŞ

Multikulturalizm sosial varlığın müxtəlif sahələrini (siyasət, iqtisadiyyat, ideologiya və mədəniyyət) əhatə edən bəşər tarixinin üzvi hissəsidir. Mədəniyyətlərin bərabərlik əsasında paralel mövcudluğu cəmiyyətdəki etnomillili və konfessional münasibətləri də əhatə edir. Psixoloji, fəlsəfi və dini problemlərin vahid bir düyünə birləşməsi elmi nəzəri və praktik tədqiqatların aktual obyektidir. Multikulturalizm xüsusilə XXI əsrin birinci rübündə, qloballaşma dövründə daha da genişlənir, lakin onun təsiri cəmiyyətlərin inkişafında nisbi sabitlik və sosial böhranlar dövründə bərabər hiss olunur.

Multikulturalizm və onun Azərbaycan ədəbi prosesinə təsiri XX-XXI əsr Azərbaycan ədəbiyyatında üzvi şəkildə öz əksini tapmışdır. Məqələmin tənqidi icmalına Qurban Səidin “Əli və Nino”, İsmayıl Şıxlının “Dəli Kür”, Lev Əsgərovun “Xüsusi əlaməti yoxdur”, Çingiz Abdullayevin seçilmiş romanları, Aytən Aqşinin “Sınmış şüşələr üzərində vals», Z.Səfərbəyovun “Mənim lənətə gəlmiş dünyam”, Anarın “Gecə düşüncələri” və bir sıra digər əsərlər daxildir. Səciyyəvi haldır ki, bu əsərlər yazıçılar tərəfindən müxtəlif janrlarda (novelist, avtobiografik, tarixi-fantastik və siyasi-detektiv xarakterli hekayələr, povestlər və romanlar) yaradılmışdır. Bu, bir tərəfdən, adı çəkilən yazıçıların istedadının parlaq cəhətlərindən, digər tərəfdən isə, bu

multikulturalizmin şərh olunmasında geniş imkanlarından xəbər verir. Çünki qeyd etmək lazımdır ki, bu gün multikultural problemlə bağlı ədəbiyyat vahid hərəkət, istiqamət, hətta müəlliflər qruplarından ibarət deyil. Müəlliflərdə formalaşmış estetikə yoxdur, lakin bəzi estetik sabitlərin, multikulturalizm məcrasında nəzərdən keçirilə biləcək bədii üsullar sisteminin yaranmasından danışmaq olar.

Əsas hissə. Можно привести немало примеров литературного мультикультурализма.

Dahi Nizami Erkən Orta əsrlərdə yeni meyillərin hətta mücərrəd şəkildə olsa belə təsəvvür etməyərk özünün ölməz “Yeddigözl” əsərini yazma bilirdimi [1]. Çünki, təsvir olunmuş hər gözəlin zahiri görünüşü müəyyən mədəniyyəti özündə cəmləşdirir. R.M.Novruzov isə Hötenin “Şərq divanı”nda mədəniyyətlərin sintezi mövzusunda həsr olunmuş bir sıra tədqiqi məqalələri yazmışdır [2; 3]. Ərəb fəlsəfəsindən danışarkən, orta əsrlərin bir növ kultu sayılan Qərb romantizminin inkişafı da qeyd olunmalıdır.

Burada ilk növbədə ədəbiyyat, poeziya və memarlıq üzrə şah əsərlərini dünyaya bəxş edən iber-ərəb mədəniyyətinə cığırılar açılır. Orta əsrlərin son dövründə Avropa alimləri islam və xristian dinlərinin dialoqunu müşahidə etmək imkanı əldə etmişlər. Bəzən bu dialoq istər Şərqdə,

istər də Qərbdə heç də müsbət səciyələnməyən dini mənə qazanırdı. Daha doğru desək, əksinə bu dialoqlar sülhü bərqərar etmirdi. Bununla belə, fəlsəfi fikrin inkişafının bu mərhələsində biz multikulturalizmin yenidən çiçəklənməsini müşahidə edirik. Onun ilk rüşeyimləri tarixin ən qədim zamanlarına təsadüf etsə belə, nəticə etibarilə, multikulturalizm bir fenomen kimi XX-XXI əsrlərin qovşağında özünü göstərməyə başlayır.

Multikulturalizmin ümumi prinsipləri çərçivəsindən kənara çıxmayaraq fərqli, daha müasir xarakterli faktları qeyd etmək olar. Belə ki, Azərbaycanda bir çox əsrlər əvvəl yazılmış saysız-hesabsız əsərlər əsasında yaradılmış monoqrafiyaların təqdimatı mümkündür. Bu gün bu əsərlər qərb insanının düşüncəsi ilə müqayisədə müzakirə və təhlil olunur.

Multikulturalizm bu gün özünəməxsus mənə kəsb edir. Bu mənə nədən ibarətdir? Əvvəlcə qeyd etmək istərdik ki, multikulturalizm ictimai-siyasi və mədəni konsepsiya sistemidir. XXI əsrdə ona münasibətdə bir sıra ziddiyyətli mühakimələr yaranmışdır. Lakin elmi cəhətdən multikulturalizm şəxsiyyətin və dinin çoxsaylı etnopsixoloji tələbləri ilə bağlıdır. Məlumdur ki, müxtəlif millətlərə və dinlərə qarşı tolerantlıq Azərbaycan xalqının mental xarakteroloji xüsusiyyətidir. Çünki, respublikamız XXI əsrin birinci yarısında da polietnik dövlət olaraq qalır. Lakin bədii ədəbiyyatda multikulturalizmi hər hansı yaradıcı yüksəlişdə dəyişməz qalan standartlaşdırılmış sistemə, hazır standart sxemə uyğunlaşdırmaq düzgün olmazdır. Eyni zamanda, Azərbaycan bədii ədəbiyyatı, bədii dildə desək Rusiyada və Qərbdə eyni vaxtda yaranmış, ilkin şərqçi dəyərləri və ənənələri ilə ziddiyyət təşkil etməyən sintez ideyaların qəbul olunmasına və işlənməsinə açıqdır.

Belə olan halda sual yaranır: Azərbaycan ədəbiyyatında multikulturalizm mövcuddurmu? Əgər varsa o nədə öz təzahürünü tapır?

Suala cavab verərkən ilk növbədə aydın şəkildə başa düşməliyik ki, birincisi, bədii yaradıcılıq və ya dokumentallıq bir sıra fərqli, spesifik xüsusiyyətlərə və xarakteroloji assosiasiyalara malikdir. İkincisi, bu spesifikliyi məharətlə ifadə

edə bilən bu və ya digər Azərbaycan yazıçısı öz baxış bucağını axtarır-tapmağa çalışır. Bu, personajların Qərb təfəkkürü, yeni ictimai ideologiyaların birbaşa və ya dolaylı yolla əks olunması, şəxsiyyətin psixologiyasının bəzi əlamətlərinin işıqlandırılması, ədəbiyyatımıza müəyyən zaman kəsiyi üçün xas olmayan mövzuların seçimi də ola bilər.

“Ədəbi Azərbaycan” jurnalının baş redaktoru Solmaz İbrahimovanın (bir sıra məqalə və müsahibələrdə açıq şəkildə ifadə olunan) etirafına görə [4], Qurban Səid, İsmayıl Şıxlı, Çingiz Abdullayev, Anar, Ziya Səfərbəyov, Aytən Akşin, Gülüş Ağaməmmədova, Ləman Bağirova, Qazi Vahid, İsmayıl İmanov, Tahir Əli, Novruz Nəcəfoğlu, Marat Şəfiyevin və başqalarının əsərlərində multikulturalizmin xüsusiyyətlərinə rast gəlmək olar.

Ən parlaq və orijinal nümunələrə diqqət yetirək.

XX əsrin əvvəllərində Qurban Səidin “Əli və Nino” romanı multikulturalizmin pionerlərindən biri oldu [5]. Hekayənin süjet xəttinin əsasını tamamilə fərqli, bir-birinə zidd dünyaların təsviri təşkil edir. Bu isə diqqəti cəlb edir. Yazıçı ilk dəfə bir birini sevən gənc cütüylə nümünəsində tanınmamış Şərqi təmsil edən Əli xan Şirvanşir və gürcü qızı Nino Kipiani arasında sərhəd xətti çəkə bilmişdir. Onların simasında Şərq baxışı bilavasitə Qərb dünyəvililiyi ilə toqquşmuşdur.

İsmayıl Şıxlının “Dəli Kür” romanında kiçik bir kənd sivil şəhərə qarşı çıxır. Burada “Əli və Nino” ilə müqayisədə tamamilə fərqli ab-hava hökm sürür. Və qəndər əlaqələri sevgi kolliziyası çərçivəsindən xeyli kənara çıxır. Lakin ədəbi multikulturalizmin bütün təsiredici gücü bundan ibarətdir ki, əsərdə iki sivilizasiya sisteminin qəhrəmanlarının toqquşması olur. Onların iyerarxiyası fərqlidir, lakin bir mədəniyyətin digər mədəniyyət üzərində üstünlüyü eyni qarşıdurmanı qoruyub-saxlayır. Məhz, kənd etnomədəni mühitində qalmaq üçün qəlbən və ürəkdən yeni “şəhər mədəniyyəti sahili”nə yaxınlaşmaq lazımdır. Bu, heç də hər zaman mümkün deyil və təqdim olunan tədqiqatın müəllifi həyatın bir çox köhnə quruluşlarından xilas olmaq üçün lazım olan qəhrəmanların yolunu nəzərdən keçirir.

Çingiz Abdullayev tanınmış siyasi detektiv ustasıdır. Onun romanlarının əksəriyyətində Qərb mədəniyyətinin elə parametrləri verilmişdir ki, bu Rusiya dövlətçiliyinin hüquqi normalarına müəyyən oxşarlıq yaradır. Başqa sözlə, onun əsərlərində multikulturalizm ideyaları elmi-tətbiqi sahəyə daxil edilmişdir. Daha doğrusu, mətnə uyğun desək dünya axtarış iş üsulları ilə müasir informasiya texnologiyalarının vəhdətindən danışıqlar. Z.Səfərbəyovun "Mənim lənətə gəlmiş dünyam" romanında isə multikulturalizm nəzəriyyəsi sosial varlığın başqa sahəsinə, emosional-hissiyat sferasına köçürülmüşdür. Qəhrəman məhrumiyyətlərə məruz qalır, bunun nəticəsində şəxsin yenidən qiymətləndirməsinə başlayır. O, milli ləyaqət hissini unudaraq Qərbin estetik dəyərlərini mənimsəyir, eyni zamanda qəbul edir. Nəticədə, iki dünya arasında mübarizə onun üçün bütün bəşəriyyətə nifrətlə başa çatır, bu isə müasir Azərbaycan ədəbiyyatı üçün tamamilə qeyri-təbii bir mövzudur.

Anar son illər boyu postmodernizmin yeniliklərinə qarşı qətiyyətlə çıxış edən realist yazıçı kredosundan çıxış edir. Anar "Gecə düşüncələri" əsəsində Qərb-Şərq həyat tərzinin yeni bədii qavranmasını vermişdir. Yazısının etirafına görə, yaxın gələcəkdə Qərb ədəbiyyatı nümunəsinə uyğun ailə romanının yaradılması planının hazırlanması da vacibdir.

Bütün digər hallarda araşdırmada göstərilir ki, multikulturalizm Azərbaycan yazıçılarının yaradıcılığında insan varlığının müxtəlif tərəflərini ifadə edir [8]. Məsələn, Lev Əsgərov realizmlə ekzistensializmi yanaşı verərək, fantaziya janrında öz qəhrəmanını axtarır. Aytən Akşin, qəhrəmanların postmodern düşüncəsi səviyyəsində Qərb və Şərq dünyalarını birləşdirir. Lakin bu işdə vurğulandığı kimi, XX-XXI əsr Azərbaycan ədəbiyyatında multikulturalizm xüsusi tarixi-fəlsəfi və sosial-siyasi kateqoriya kimi təqdim olunur [9]. Bu isə, nəticə etibarilə iləistedadlı Azərbaycan ədiblərinin əsərlərində əhəmiyyətli ideyaların və ya şəxsiyyətin fərdi dünyagörüşünün ifadəsinə çevrilir.

Multikulturalizm və milli identikliyin qorunması müasir dövrdə vacib və aktualdır [6]. Bu sahədə müasir Azərbaycanın əldə

etdiyi bütün səviyyələrdə tarazlığın qoruyub saxlanması bacarığı unikal təcrübədir və hərtərəfli öyrənilməyə layiqdir. Burada məşhur fransız şərqşünası Anketil Düperronun sözlərini qeyd etmək yerinə düşər: "Biz antik mədəniyyət, ədəbiyyat və maarifin vətəninə əbəs yerə yunanlar və romalılarda axtarıyıq. Onlar qədim Midiyada, Atropatenada axtarılmalıdır" [7]. Bəlkə də bu fikri tamamlamaq olar. Gələcək global sivilisasiyanın açarlarını Azərbaycanda axtarmaq lazımdır ki, bu da torpağımızın rəngarəng mədəni palitrasını qoruyub saxlaya bilsin.

NƏTİCƏ

Bu tədqiqat Azərbaycan fenomenini, onun unikal təcrübəsini – qloballaşma dövründə milli identikliyin qorunub saxlanmasını dərk etməyə öz töhfəsini verir. Azərbaycanda gedən bu proseslərin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat siyahısı

QOCAYEV M.Q. Nizaminin insan fəlsəfəsi. Bakı: Mütərcim, 2011, 172 s.

NOVRUZOV R.M. Hötenin "Şərq divanı"nda sufi motivləri // *Литературный Азербайджан*, 2008, № 1, s. 12-17.

NOVRUZOV R.M. Bədii tərcümə və ədəbiyyatların qarşılıqlı əlaqəsi, zənginləşməsi problemləri. Bakı, Elm, 1999, 121 s.

ИБРАГИМОВА С. Интервью о вручении литературных премий современным азербайджанским писателям: [www. azyb. az / admin/media/](http://www.azby.az/admin/media/)

МИР-БАГИРЗАДЕ С.А. Восток и Запад в романе «Али и Нино» // *ЭЛМ*, № 14, 31 июля, 2015.

МАМЕДЗАДЕ ИЛЬГАМ. Мультикультурализм как вызов эпохи глобализации. [<http://www.mgimo.ru/files/server/books/rami4konvent/>].

МАМОНОВА В.А. «Мультикультурализм: разнообразие и множество», CREDO NEW теоретический журнал. [http://credonew.ru/content/view/606/32/\(16.05.2009\)](http://credonew.ru/content/view/606/32/(16.05.2009)).

РЗАЕВА Р.О. Меняющиеся ценности и мультикультурализм. Доклад на Бакинском Международном гуманитарном форуме. Сентябрь, 2011,6с.http://www.bakuforum.org/ru/main_page_forum2011/stenoqrama/multiculture/

СЕЙДОВА Г. Идеи мультикультурализма в реалиях сегодняшнего дня: плюсы и минусы // [html. www. Phillaw - az. org.](http://www.Phillaw-az.org)

“This page is left blank for typesetting”

HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

İsa Muğanna'nın roman yaratıcılığında yeni edebi estetik ve felsefi düşünce motifleri

İrada Musayeva

Doç. Dr., "İceriseher" Devlet Tarihi-Mimari Koruma Dairesi, Bilim Bölümü Başkanı, e-mail: iradateacher2011@rambler.ru

Öz

İsa Muğanna sadece Azerbaycan romanında değil, genel olarak Azerbaycan edebiyatında edebi-bediî, felsefi-estetik ölçütleri değiştirdi. "İdeal" romanı XX. yüzyılın 80'li yıllarında beklenmeyen edebi gerçeklik gibi sadece bediî tefekkürde değil, bilimsel ve sosyo-politik düşüncede de farklı ton yarattı. Asıl mesele bu idi. Yeni bakış açısı belirlendi. Edebiyatın imgeleri değişti, olaylar daha büyük planda işlendi. Günlük yaşam manzaraları, mahalli çerçevedeki "millilik" arka plana geçti. Milli, tarihi, beşerî konular çok uzak zamanlardan başladı. Zamanın sorunları zamanında geniş okur kitlesine takdim edildi. Fakat bu takdimatta sorunun, trajedinin, tarihi yaraların yaşı asırları, bin yılları geçti. İ. Stalin tarafından baş planı hazırlanan yabancılaştırma ve hafızasızlaştırma stratejisi bir kalemde yok edildi. İ. Muğanna'nın eserleri ile 1950'li yıllarda ilk defa olarak Azerbaycan edebiyatında sadece Stalin imgesi değil, aynı şekilde Stalinizm ifşa edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İsa Muğanna, roman yaratıcılığı, postmodernist nesir, Robert Lanza, Kuantum Fiziği, SafAğ hakikatleri, Azerbaycan romancılığı

Citation/Atıf: MUSAYEVA, I. (2024). İsa Muğanna'nın roman yaratıcılığında yeni edebi estetik ve felsefi düşünce motifleri. *International Journal of Language and Awareness*. 3(1), 15-28. DOI: 10.33390/ijla.2333

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
İrada Musayeva
E-mail: iradateacher2011@rambler.ru

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

GİRİŞ

İsa Muğanna'nın nesrinde küresellik, millitarih vukufiyet boyutu zamanla gelişti. Çoğu kimse onun eserlerinin mistik, fantastik ve romantik tahayyül sınırsızlığından yarandığını zannediyordu. Hatta yazarın imtina ettiği ilk dönem eserleri, (1949-1984) edebiyat eleştirmenleri ve okur kitlesi tarafından kabul gören, ikinci dönem eserleri ise "anlaşılma" şeklinde açıklandı. Oysaki, "İdeal" romanına kadarki birinci dönem eserleri de zamanında sert eleştirilere maruz kalmıştı. İşin ilginç tarafı şudur ki, onun kahramanları daha 1950'li yılların sonundan itibaren "uzaydan gelen insan" şeklinde eleştiriliyordu. Örneğin, 1959 yılında İsa Muğanna'nın "Yerli ve Yabancı İnsanlar" romanındaki kahramanlarını Komünizm kuruculuğu ile ayaklaşamadığı gerekçesiyle oldukça sert şekilde eleştiren İ. Efendiyev şöyle diyordu:

"“Yerli ve Yabancı İnsanlar” eseri haklı olarak sert eleştirilere maruz kaldı. Gerçekten de, yazarın kendilerine roman hasrettiği şu Canbalayevler, Bekirler nereden ortaya çıkmışlar? Onlar bu gün Komünizm işi uğrunda fedakarlıkla, liyakatle çarpışan, her zaman ön cephede duran, dünyada en sağlıklı ruha, en âli düşünceye sahip edebiyat yaratan Sovyet yazarları için ne kadar nitelikselidir? Dünya edebiyatında bencil yazar suretleri tasvir edilmiştir. Lakin yazarını, hem de bizim Sosyalizm ortamında yetişen yazarını bu şekilde bir üçkağıtçı gibi, küçük habis gibi kaleme verme çabası nerede görülmüştür.” (Hasanlı 2018: 191)

"İdeal" romanında postmodernist nesir düşünceleri İ. Muğanna'nın metoduna özgü şekilde ifadesini bulmuştur.

"Yanar Ürek" hikayesi üzerinde birkaç defa çalışmış, hatta onu romana dönüştüren yazar, burada ileri sürülmüş fikirleri geliştirerek, ne kadar paradoksal da olsa yeteri kadar ilginç (ve özgün), konusundan imtina etmeden yeni bir eser-"İdeal" romanın- yarattı. Bu eser 80'li yıllarda Azerbaycan edebiyatına, genel olarak kültürel-toplumsal düşünceye, bir yazar/düşünür, İsa Muğanna'nın geldiğini tüm çıplaklığı ile gösterse de, bir süre bu sıradışı

(ve karmaşık!) aydınlığı derketmekte edebiyat toplumsal ortam (hatta genel olarak toplum!) rahatsızlık ve tereddütler yaşadı." (Caferov 2014)

"İdeal" Romanının Metninde Zaman, Mekan ve Hareket Diyalektiği

Yeni Azerbaycan nesrinin sınırları ilk olarak İ. Muğanna'nın bediî tefekküründe çizildi. O, şablonları terkederek yeni tefekkür, yeni bakış açısı aramaya başladı.

İ. Muğanna'nın eserlerinin genel karakteristiğine dokunmadan yazarın "İdeal" romanına dikkat çekmek isterdik. Romanın 2005 yılında basılmış son şekli, yazarın uzun yıllar yaptığı redakteleri sonucunda ortaya çıkmıştı. Lakin ilk defa 1980'li yıllar nesrinde beklenmeyen edebi olay olarak yankı bulan eserin devrimsel, intibahi tezleri, bu eserde bir yazarın, bir halkın edebi tefekkürünün değil, genel olarak büyük ölçekli edebiyatın tonunu değiştirebilecek farklı seslerin duyulduğunu söyleyebiliriz.

Stalinizm'le idare edilen ülkede, savaştan sonra da kıyım ve casusluk bitmemişti. Sürgün yaşamı, insanları yakınlarından ayırmakta, yabancılaşma trajedisi ve açlık baş alıp gitmekteydi. İnsanlar korku ve sefalet içinde ölüyorlardı. Yazar, Cebraylı karakterini Stalin'in prototipi olarak yaratmıştı:

"Sürgünler başladı, Göyçe mahalı tam olarak göçe zorlandı. Göyçe denen şey kalmadı, Göyçeliler Muğan'ın en sıcak, tuzlu topraklarına göç ettirildiler. Buz gibi soğuk pınarların suyunu içen kırmızı yanaklı insanlar, tuzlaklarda çürüdüler. Bu dönemde Stalin gözümün önünden gitmiyordu, onun imgesini ben köy yaşamına aktardım. "Yerli ve Yabancı İnsanlar" isimli romanı kaleme almıştım, orada Canbalayev vardı. Onu da Stalin'in prototipi olarak kabul etmek mümkündür." (Hüseynov 2012)

İ. Muğanna, İ. Stalin'in olanca gücüyle Azerbaycan'ı bölmek istediğini, Güney Azerbaycan'ın Fars'ın, Kuzey Azerbaycan'ın ise Rus'un elinde kalma siyasetini açıkça görüyordu. Borçalı ve Başkeçid'in Gürcülere, İrevan Ovası, Zengezur, Göyçe, Dilican düzlüğünün ise Ermenilere verilmesi fikrini de İ. Stalin'in girişiminin ürünü olarak görüyordu.

“İdeal” romanının metninde zaman, mekan, hareket diyalektiği sıradışı boyutu ile seçilmektedir. Burada hem somut hem de tarihi belli olmayan mitolojik zaman mevcuttur.

XX. yüzyılın başları Güney ve Kuzey Azerbaycan’da yaşanan sosyo-politik ve toplumsal olaylar, XX. yüzyılın 40 ve 50’li yıllarında Stalin kıyımlarının devamı, reel gerçeklerle tasvir edilmektedir. Bir de mistik, belirsiz zaman serabı vardır. OdErler’in geçmişi. Süleyman, Nuh, İbrahim, İsa peygamberin tarihinden de eski zamanın “dili” ile nakledilen “tarih”. Mekan meselesi de romanda illüstratif tasvirlerle birlikte kesin coğrafi çizimler (Gonaglı, Tahirli, Gurbanlı köyleri vs.) temelinde ifadesini bulmaktadır.

Yazar, romanında dil, tarih ve edebiyat kategorilerinin ortak ve yeni ifade üslubunu yaratmaktadır. “İdeal dili” anlayışı ile düşünme ve duyma zarureti yaranmaktadır. Örneğin bu parçada bedîî tefekkürün dil ve tarihi gerçeklerini merkeze alarak yeni roman dili yaratma ustalığını görmekteyiz. Bu gibi örnekler romanda sayısızdır: “OdEr dilinde üç kelimeden oluşan bir söz vardır: EyOdEr. Yüce Hakikat Işığı anlamına gelmektedir. Kainatta ilk ve en büyük gezegenin ismidir bu, hem de Kainatın sahibi, yaşı bilinmeyen ebedi Bağ EyOdEr Atamızın ismidir. Pünhanlarımız EsEr’lerinde Dünya’nın tabiriyle “Haydar” yazmaktadırlar. On beşinci yüzyılda Şah İsmail henüz bebek iken Mekke’den “Haydariler” ismiyle ajan ordusu içimize dolmuştur. Bu yüzden de bilmelisin ki, her “Haydarî”yim diyene SafAğ denemez. “Biz farklıyız” demişler onlar sonralar! “Şii”yiz, Farklıyız! Ve başlamışlar Bağ’ları açıkça katletmeye... EyOdEr Atamızın Oğlunun ismi BağOd’dur, biz Bağ Ata deriz. Bağ Atamızın büyük oğlunun ismi ElBağ’dır, biz Ulu Bağ deriz. İşin başında bilmen gerekir ki, tüm OdEr EsÜzleri (Yaratan anlamları)“Söz”leri Bağların Ateşleridir (Hakikatleridir), isimleridir, rütbelerdir.” (Muğanna 2005: 64)

Eser boyunca muhafaza edilecek bir servetin, hazinenin, mirasın kavgası sürmektedir. Neredeyse tüm dünya bu miras, bu servetten ötürü mücadeleye kalkmaktadır. Hatta sır

yuvası olan Vatikan bile. OdErlerin kitlesel olarak mahvedilme siyasetinin sırrı ve sebebi de “Süleyman Padişahın Hazinesi”/ilmi ile ilgilidir.

Bağday’da Bağ neslinin, OdEr halkının, Kainatın OdEr beşeriyetinin sır gibi saklanmasını isteyen büyük güçler onu mahvetmek niyetindedirler. “Süleyman Padişahın Hazinesi” olarak isimlendirilen külliyyatı Muhammed Emirli ve oğulları Şeyh Ağ Emir, Şeyh Boz Emir ve diğer fedailer yazmaktadırlar. Gonaglı’da “Dam Müdür” denen Alesker öğretmen, iki katlı evinin çatısında çocuklarla “Hazine”den ders yapmaktadır. O “Hazine” ki “Miras” olarak isimlendirilirdi ve üzerinde yılanın uyuduğu da söylenirdi. Bu “Miras”ın muhafızları (Muharrem Muharremov, Saşa Babayev, Kılıç Kurban, Lüt Cafer, Teftiş Abbas, Sultan Emirli, Medet Emirli, Hızır Abı) sürekli kavga halindedirler. Bu tarafta o mirasın en sadık muhafızı, bu yolda kendisini göz göre göre kurban veren Medet Emirli olur. Dostları ve kardeşi Sultan Emirli, “Belki teslim edelim” teklifini yaparken, Medet şöyle der:

“Miras kardeşlerimizin zindanda kesilen başlarıdır. Neyi teslim edelim? Kardeşlerimizin başlarını yoksa kendimizi?” (Muğanna 2005: 192)

“Hazine” ilmimiz, tarihimizdir. Lakin onun açılmasına, yayılmasına müsaade etmiyorlar. Örneğin Mir Cafer Bağirov, Nerimanov’un “Lenin ve Doğu” kitabını toplattırıp saklıyor. İ. Stalin’in emri ile sahte tarihçilere yalan tarih yazdırıyor. Hakkın sahipsizliği acı fragmanlarla gösterilmektedir. Yer gezegeni hakkı sahiplenmiyor, onu koruyamıyor. SafAğ’dan az çok anlayanların tamamının sağ şakaklarına sivri uçlu çekiçle vuruyorlar.

Medet’in bu konudaki kesin tavrı, (“Miras nesilden nesile “Muğ” yetiştirmek için değil mi, ağabey?! Yüzlerce yıldır katledilerek dağılılan Türk, hala dünyanın en büyük halkı değil mi?! Ben biliyorum, bundan sonra da çok katledecekler bizi. Yerde kalanların umudu nedir, ağabey?! “Miras”ı versen, Türk sağır dilsiz olup, tamamen cahil kalmaz mı?! OdEr’liğimiz tamamen unutulmaz mı, ağabey?! (Muğanna 2005: 193) bizi roman boyunca “Miras”la ilgili

ciddi düşünmeye sevketmektedir. Bu “Miras”ın sırrı aynı şekilde “İdeal Dili” sözlüğü yardımıyla da çözülebilir.

Sadece fonetik açıdan değil, aynı şekilde leksik-semantik açıdan da ilgi çeken bu sözlerin sözlüğü oluşturulsa, özel leksikografi araştırması konusu olabilir. “Allah”, ElAğ, “OdEr”, Hakikat ışığı, “BağHemOd”, Muhammed, “EySar”, İsa/İsus, “GalAğ”, galaksi, “EsElim”-Yaratan Elim vs. gibi yüzlerle yeni ifade kullanılmaktadır.

Genel olarak “OdEr Dili” fikrinin (veya bu fikri şekillendiren etimolojik verilerin) liguistik açıdan ne ölçüde temelli (bilimsel) olduğu tartışılabilir. Lakin söz konusu fikir edebi-bedii gerçek olarak tamamen tartışmasız, hatta o kadar mükemmeldir ki, bundan vazgeçilse (bir zamanlar böyle bir düşünce de ortaya atılmıştı), yazarın edebi-felsefi tutumuna ciddi halel gelir.

Burada ve bu meseleyle ilgili olarak usta eleştirmen, edebiyatçı Yaşar Garayev’in düşüncesi akla gelir. O, derdi ki, “bilim Darwin’in şahsında insanın maymun, edebiyat ve şiir ise Nesimi’nin şahsında Allah kökenini keşfetti...” (Caferov 2014)

Bağ Hakikati/SafAğ İlmi ve Tahrif”izm”ler

“İdeal” romanında yazarın okurları korkutan ultimatoma karakterli rahatsızlığı ise hala soru olarak kalmaktadır. İ. Hüseyinov, mistisizm, rüya, gaybdan gelen sese dayanarak mı tarih yazıyordu? Bu tarihin gerçekliğine inanmaya bir neden var mı? Nitekim yazar tüm bunları yalnız bedii metinde, roman muhtevası bağlamında değil, romana yazdığı “Önsöz”de, demeç ve konuşmalarında da söylüyordu:

“Tam anlamıyla kalp ağrısı ile, trajedi içerisinde bildiriyorum ki, yüzyıllar boyunca Vatikan ajanlarının talimatları temelinde (“kendi elimizle”) bazen açık, bazen gizlice mahvedilen “Muğ”/Bağ neslinin muharref ismi (“Muğanna”-“ Bizim Muğlar”) altında yayınlattığım EsErlerdeki Bağ Hakikati/SafAğ İlmi hâla da tahrif “izm”lerin mukavemet seddi arkasındadır. Yeni Zaman-2000 yılı-arifesinde set dağılmalı, muharref insan SafAğ İlmi sayesinde aydınlanmalı, saflaşmalı, her yönden yükselip OdEr beşeriyetine-ebedi yaşam

gezegenlerine-kavuşmalı, yani “Yer”/EyEr (Yüce Işık) gezegenine gizlice gelen Işık gemilerinin indikleri köşelere bırakılacak halde olmalıdır. Aksi takdirde felaket yaşanacaktır.” (Muğanna 2005: 5)

İ. Hüseyinov’a göre OdErlere daha sonra sufilere dönüşmüşlerdir. Araplar SafAğ ilmini tahrif etmişlerdir.

Romanda ortaya atılan soru ve sorun, eserin başında doğal olarak şüphe doğurmaktadır. On binlerle yılın ötesinden inanılmaz tarihi gerçekleri göstermek isteyen yazar neye dayanacak? Hangi bilimsel ve tarihi kaynağı temel alacak? Sadece rüya, gaybdan gelen ses fikri inandırıcı olabilir mi? Yazar eminlikle bildirmektedir ki, eserlerinin yazılma nedeni, EySar’ın Işık Gemisi ile semadan inerek kulağına söylediği düşüncelerdir. “Kur’âni-Kerim’de sorulması yasaklanan “ruh”la ilgili gaybdan duyduklarını kaleme almaktadır. İnsan ruhunun ölmezliği ve bedeni terk ettikten sonra Işık Gemisi ile paralel dünyalara gidip yerleşmesine ebedi yaşam dendiğini bildirmektedir.

Romanın son cümlesi kıyamet haberi çağrışımı yapsa da (“Işık Gemilerinin “Yer”e inmesine çok az kalmıştır”), yazar insanın bu dünyadaki sonunu müjde ile alkışlamaktadır. Işık Gemileri kurtarıcı fonksiyona sahiptir.

“1985 yılında ses duydum. O sırada ben “Yanar Kalp” eseri üzerinde yedinci kez çalışıyordum. Dünyada İsus ismi ile tanınan EySar (ey yüce, Sar hükümdar demektir, Ruslar Çar demiyor mu?) benimle konuşmaya başladı. O, beni, bir roman ne kadar yazılır, diye azarladı. Sen Azerbaycan’ın trajedisinin partinin trajedisi ile ilgili olduğunu mu düşünüyorsun? Fakat yanılıyorsun. O zaman komşularımız olan Yunanlılar, dil, tefekkür açısından vahşi halklar, dilinizi, göklerle ilgili düşüncenizi elinizden almışlardır. İşte sizin trajediniz de bundadır. EySar, “Yanar Kalp” eseri üzerinde çalışmayı bırakmamı ve bana çağdaş döneme ait roman vereceğini söyledi. “Olaylardan bahsedeceğim ve sen onun temelinde roman yazacaksın”, dedi. Ben de kendisine uydum ve 1985 yılından “İdeal”i yazmaya başladım. Bundan sonra bilincim, düşüncem, yaratıcılığım tamamen

değiştirdi. Dostlarımdan, yazar grubundan uzaklaştım.(Hüseynov 2014)

“İdeal” romanında “göklerle bağlı düşünce” işareti yeni sorulara neden olur. Eski ve muhteşem dil ve medeniyet kalıntıları üzerinde durup trajedimizin tarihini öğrenmeye çalışıyoruz. İ. Hüseynov bu romanı ile bir halk olarak kendimizi kendimize tanıtmaya çalışıyor. “Malenkaya Respublika”¹ aşığılaşmasına ciltlerle roman yazıp cevap vermektedir. “Ölmez halk-ölmez ruh” savı üzerinde hafızalarımızı tazelemektedir. Bu sufiyane düşünce ile yazar, “Mahşer” romanını da kaleme alır. Lakin şunu da ilave eder ki, tasavvuf SafAğ İlmî’nin mahiyetine sahiptir. Araplar SafAğ İlmî’nin ismini tahrif ederek “Tasavvuf” şeklinde tarihte yaşatmışlardır. Dünyanın, kainatın insanlarla Yer isimli mekandaki bağını belirleme amacı, ana fikre dönüşür. “Biz tarihte varız veya tarih bizimle başlar” iddiası, roman boyunca SafAğ İlmî kuramının tezleri ile düşüncelere yerleştirilir. Hem de “Kâbusname” eserindeki “Ey oğul!” çağrısı ile. Romanda her kes Samed’e/ Sim Oda (Azerbaycan’a), “Ey oğul, kendini, aslını, kökünü, dostunu, düşmanını tanı!” mesajını tavsiye olarak değil, hayati bir mesele olarak telkin etmektedir. Ölümle çoktur eserde. Boz Emir, Ağ Emir, Medet Emirli, Sultan Emirli, Haydar Necefoğlu Hüseynov, Saşa Babayev ve onlarla fedâi. Aynı şekilde tarih, hafıza kitapları mahvedilir, lakin ölmüyorlar. Semender kuşu gibi külden ateşe, ateşten küle dönüşüyor fakat yok olmuyor, başka galaksilerde, kiminse bilincinde, maneviyatında, ahlakında, dilinde ve dininde yaşıyor, ebedi ölmezlik kazanıyorlar.

“İdeal” Eserindeki “Ölümsüzlük” Felsefesi ve Robert Lanza Fiziği

İ. Muğanna’nın “İdeal” eserindeki “ölümsüzlük” felsefesi sadece mistik, intüitif diktelerle izah edilmemektedir. Yazar bilimsel iddialarını bedîi dille de olsa açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre insan ölürken, bedeni tamamen soğuyuncaya kadar ve bir az da soğuduktan sonra beynindeki “ruh”/ErAğ (Saf Ağ Işık) çıkmaktadır. İnsanın ölmüş bedeninde diri ve ebedi yaşama gücüne sahip hücrelerle dolu ışık vardır. Cenazenin yaklaşık üç-dört metreliğinde, çok yakınında uzunumsu balon şeklinde toplanır, bembeyaz

olsa da açık havada karaya çalar. Normal insan, yani muharref insan o balonu görememektedir. SafAğ İlmîni benimseyen, beyni, gözleri SafAğ Işıklı zengin olan insan ise ölen insanın silueti olan balonu görür. Diri kalan “bilinç” insanları görüyor, kendilerine karşı olan duygularını ifade edemiyor. Nefret veya rağbetini hissettirir. Ölen insanın tüm varlığının programı bu “balon”da saklıdır. Taş duvarı delebilecek olan bu “balon,” ölümsüzlüğün ve ebediyetin gücü gibi sembolleşir. Ve bu “balon” engelsiz olarak uçup gezegenimizin atmosferinden hızla çıkıp gidebilir.

“Kainattan unsurlar çarpışır, dolur o embrioya ve... ne oluyor? Bu insan sadece birkaç saat içinde yaranıp başka gezegene iniyor. İkinci doğumdur bu. Anladın mı!? “Er”/“Eren” denenler böyle gidiyorlar “Ahiret”e/AğEre! Anne karnında ışık/çocuk annenin canından, kanından nasıl yaranıyorsa, “ölürken” annesi Kainat’ın batnında o şekilde yaranıp, bizim bu toprağımız gibi normal toprak üzerine inerek ebedî yaşıyor! Bak böyle İlmî var, SafAğ İlmî! Nesimi’den önce Neimi ile bağlı olmuştur. Neimi’den önce Nizami ile. Nizami’den önce “Babek” ismiyle tanıdığımız, kılıç kahramanı olarak kabul ettiğimiz dev bir alimimizle bağlı olmuştur. “Silsile” derler bu SafAğ İlmî alimlerine. Çokturlar. Alimlerin silsilesi uzayıp giderek Ulu Bağ EsElMen/“Süleyman” padişahımıza ulaşmaktadır.” (Muğanna 2005: 358)

Tüm zamanlarda ölümsüzlük, hem insan hem halk, hem de dil ve zaman için makbul kabul edilir. İ. Muğanna, eminlikle ispatlamaya çalışmaktadır ki, ölüm Dünya yasasıdır, lakin kainatta yok olma, kaybolma, mahvedilme mümkün değildir. Bedenin ölümü ile yaşam sonlanamaz. İnsan kendi zihni, bilinci ile var olur. Bilinç ise yaşamaya devam eder.

İlginçtir ki, çağdaş dünya biliminde de ölümsüzlük ve ölümden sonraki yaşamla ilgili ilginç kuramlar ve keşifler ortaya çıkmaktadır. Robert Lanza “Biyomerkezcilik: Yaşam ve Bilincin Evrenin Doğasını Anlamada Kilit Rol Oynaması Üzerine” isimli eserinde ölümden sonraki var olmanın niteliğini açıklamaktadır. 2011 yılından itibaren insan genetiğinin kök hücresi testine başlayan Robert Lanza, Kuantum Fiziği kuramını

temel olarak ölümün aslında mevcut olmadığını ispatlamaya çalıştı. Ona göre ölüm, sadece insan beyninde bir düşünce modelidir. Zaman ve mekanın söz konusu olmadığı yerde ölümden bahsetmek mümkün değildir. O bu kuramı ile aslında A. Einstein'ın tezlerini doğrulamış oldu. R. Lanza, ölümsüzlüğün zamana bağlı olmadığını iddia etti. Yani, ölümsüzlük mantıklı zamansızlık demektir. R. Lanza'nın kanaatine göre ölüm veya ölümsüzlük sırf insanın beyni ile ilgili meseledir. Fiziki yok olma, ölüm demek değildir.

Kur'an'da ve diğer dini kitaplarda, ölümden sonraki hayatın mevcudluğundan bahsedilmektedir. İkinci hayat, ölüp yeniden dirilme ve ebedi yaşam meselesi, bazen hurafe olarak kabul edilir. Bilim, özellikle de materyalistlerin tasavvuru bu iddiayı çoğu zaman ciddi kabul etmemiştir. Lanza, ölümü bir hayattan başkasına geçit olarak kabul eder. Ona göre insan, enerji gibi mevcuttur ve bu enerji şekli değiştiyorsa, bunu ölüm olarak isimlendirmek doğru değildir. Dahı fiziğin fikrinde insan beyninde ortaya çıkarılan enerji kaynağı vücudun ölümü ile birlikte kaybolmamaktadır. Hiçbir zaman ölmeyen enerji kaynağı, insanın sürekli ve ebedi mevcudluğunun şartıdır. Vücudun ölümünden sonra da var olan bu beyin enerjisi, aslında insanın ölmezliğinin delilidir. Zihnimizde sınırladığımız zaman içinde her hangi bir insanın fiziki yokluğu, onun ölmesi, yok olması demek değildir. Beyin enerjisinin göçü ve başka bir gezegene taşınması, yaşamın devamı demektir. Robert Lanza, söz konusu eserinde ölümden sonraki hayatı bilimsel delillerle açıklamaya çalışmıştır. Vücudun ölümünden sonra bilincin, beyin enerjisinin başka bir gezegene göçmesi ölüm değil, sadece bir geçittir.

"Yeni teori sonsuz sayıda dünyaların mevcudluğunu kabul eder. Gelecekte yaşanabilecek her şey mutlaka bunlardan birinde yaşamakta ve hiçbir senaryoda kesinlikle reel ölüm bulunmamaktadır. Tüm kainat aynı zamanda mevcuttur ve her birinde neler yaşandığından asılı olmayarak ölüm yoktur. "Ben kimim?" (Yaşam kaynağı) sorusunun cevabı şöyledir: yaşama gücü beyinde hareket

eden 20 vatt enerji kaynağıdır ve bu enerji ölmez. Bilimsel aksiyomlardan biri de enerjinin yaratılmadığı ve yokedilemeyeceği meselesi ile ilgilidir. Biomerkezcilik ise şöyle diyor: ölenin bilinci paralel bir kainatta uyanmaktadır. Yeni teori, daha çok ilim adamları, özellikle biyologlar tarafından kabul edilmektedir." (Lanza 2015)

Daha sonra yazar yukarıda da kaydedildiği gibi, ölümün insan varlığının sonu değil, sadece insanın farkına varabileceği bir geçit olduğunu temellendirmek için İ. Nesimi ile ilgili rivayetlere, salnamelere başvurmuştur. Bu geçitten sonra insan ruhunun başka bir galaksiye yerleştiğini ispatlamaya çalışmaktadır. Bizim gizli bilim merkezlerimizden biri olan Halep'te yaşanan mucizevi olayı hatırlatır.

"İdeal"de, İslam dini ve Kur'an-ı Kerim'de tasvir edilen ebedi mekan-cennet ve cehennem – kategorizasyonuna ve azaplardan geçip temizlendikten sonra ışıklı mekanda karar kılma sürecine de temas edilir. Bizim tahrif edilmiş yanlış dünyada yaşadığımız anlaşılır. Ruhlarımızın buraları terk edip yüz tuttuğu başka bir galaksi mevcuttur. O galaksi, bizden habersiz değildir. Aramızda bağ, ün, irtibatı mevcuttur.

"İşkencelerden geçip ebediyet kazananlarımıza, yani muharref hayatı derinden derkedenlerimize kendi vatanlarına/"Yer"e Ün göndermeleri için izin verilir. Böyleleri gerektiğinde "Işık Gemileri" dediğimiz gezegenler arası gemilerle "Yer"e gelip, saklı köşelerde gizlice yaşamaktadırlar. EySar'ın talimatıyla iş görmektedirler." (Muğanna 2005: 64)

Romanda Kamil İnsan Sorunu ve Tarihi Şahsiyetler

Kamil insan sorunu İ. Muğanna'nın nesrinin sürekli konusudur. Her adımda hakkı ayaklar altına alan cahil insanlarla mücadelesini kalemiyle icra eden yazar, İ. Nesimi'nin tasavvufunu, yarattığı "Allah" /Elağ/SafAğ, İnsan Eli olan OdEr düşüncesinden geçirmektedir. SafAğ İlmini deryaya benzetmektedir.

"Yalnız SafAğ İlmini öğrenenler "Firdevsi"nin ne anlama geldiğini bilirler. "Rüstem Zal Simurğ kuşunun yuvasında büyümüştür" Acemi okur itiraz ediyor: "Bu nasıl bir efsanedir

böyle!? Nasıl yani, Simurğ kuşunun yuvasında büyümüşür!?" Sembollerden haberdar olan okur ise "Simurğ"/SimErAğ gemisinin yuvasının Kainat olduğunu bilir!" (Muğanna 2005: 524)

Romanda olayların yaşandığı zaman ve mekan büyük ölçüde kapsanmıştır. N. Nerimanov'un 1904 yılından 1922 yılına kadar Güney Azerbaycan'daki çalışmalarını İ. Stalin altüst etmiştir. 1922 ve 1930 yıllarının toplu hapisleri olmasaydı, Güney'de Milli Hükümet'in söz konusu dönemde kurulacağı anlaşılmaktadır. S. C. Pişeveri "Zindan Hatıraları" eserinde, 1945 yılının Aralık ayından 1946 yılının Aralık ayına kadar Milli Hükümet'in yüz yıllık iş gördüğü anlaşılmaktadır, demektedir. "Yüz yılın işini" de Stalin mahvetmiştir.

1960'lı yıllarda da İ. Muğanna resmi ideolojinin eleştirisi hedefi olarak kalmaktaydı. Söz konusu yıllarda Hasay Vezirov konuşmasının büyük bir bölümümü İ. Hüseyinov'un "Azerbaycan" dergisinin 1963/3 sayısında yayınlanmış "Kabus" hikayesinin keskin eleştirisine ayırmıştı.

1980'li yıllarda yazar gaybden ses/Ün duymaya başladı. Söz konusu insan üstü "Ün" sahibini eleştirmek kolay değildi. Lakin, "İdeal" romanının sonunda yazarın kendi anlaşılmaz durumunu itiraf etmesi üzücüdür. Yer isimli gezegende anlaşılmama trajedisi yaşayan yazar, geceden sabaha kadar EySar'ın sesini dinleyerek kaleme aldığı eserin geleceğinden rahatsız olduğunu bildirerek, insanları bu eseri okumaya çağıracaktı. "EySar (İsa) ile Muğanna (İ. Hüseyinov) arasında irtibat kurulmuş, "ey insan, uyan, oku!" nidası, yakarışa benzer sese dönüşecektir. Ebediyetin efsane olmadığını, insanın ebedi yaşayabileceğini, yaratan Işığ, Ateşi derketmek, saflaşmak, bilgilenmek, muharref beyin, çürük cesetle vedalaşmak gerektiğini ispatlamak isteyecektir.

"SimErAğ", GurOd" isimli Kainat gemilerini, Ulu Bağ EsElMe'yi, EySar ÜnEv'i, EvErim'i, EySan Bağları'nı, Bağ Ata'yı göreceksin. Yüce Od'larınla/atalarımla birlikte OdAğÜz BağOdEr'e, OdAğÜz'den EyEr'e uçacaksın. Tüm Kainat'ın ebedi sakini olacaksın. Bundan büyük mutluluk olur mu, ey Odsuz-hakikatsiz bedbaht "kör"-OdEr?! İlave haber: Işık Gemilerinin

"Yer"e inmesine çok az kalmıştır." (Muğanna 2005: 534)

İ. Muğanna, aklın derkettiği ne varsa, hepsinin cevherine kadar iniyordu. Hatta sözleri harf harf, ses ses analiz ediyor, büyük hakikatini burada keşfediyordu.

Samed/SimOd (Yüce Hakikat) tarihin, aslında anlatının ve dramatizmin merkezine çekilmektedir. Kendisine karşı yapılan haksızlıklar ve düşmanlık, hem yakınları hem de yabancılar tarafından. Ve bu noktadan sonra Samed'i Azerbaycan'ın sembolü, remzi, işareti olarak hayallerimizde canlandırmaktayız. Azerbaycan yüce hakikat makamında olan kadimlik, ilkinliktir. Her bela onun başı üzerinde devretmekte ve yazar tüm bu kronolojiyi asırların, bin yılların sınırında analiz etmektedir.

Roman boyunca tüm vasiyetler sadece Samed'e yapılmakta, sırlar kendisine açılmaktadır. Babası Medet Emirli, amcası Sultan Emirli, Çak-çuk Halik, Seyid, Hızır Abı, hepsi Samed'i muhatap olarak kabul etmektedir. Samed bu sırları duyduğu günden "delikanlı" gençliği ile vedalaşmakta ve sadece sirr değil, aynı zamanda dert bohçasına dönüşmektedir. Amcası Sultan Emirli ona Süleyman peygamberin hazinesinin de kendilerinde olduğunu söylemektedir.

Dört kardeş (Ağ Emir, Boz Emir, Sultan Emirli, Medet Emirli) ikiye ayrılırlar. İki (Ağ Emir, Boz Emir) Güney'de, ikisi (Sultan Emirli, Medet Emirli) Kuzey'de yaşamaktadır. Her iki kutupda kader ve tarih onların aleyhine çalışmaktadır. Tarihini bilmeyen halk, bazen birbirine düşman kesilir. Nitekim Samed'in amcaları Ağ Emir ve Boz Emir Pehlevilerle Türklerin aynı millet olduğunu ispatlamaya çalışsalar da "milliyetçi kıyamcılar" damgasından kurtulamıyor, otuzuncu yılın kışında ikisi de aynı günde gizlice öldürülür, "Emir Mezarlığı" denen mezarlıkta defnedilirler. Onlar şeyh gibi faaliyet gösterecekler de, aslında Tebriz medresesinde "Kainat İlmi"/"Saf Ağ İlmi"nin tebliği, tedrisi ve Kur'an'ın batnî tefsiri ile uğraşıyorlardı. Babaları Muhammed de SafAğ İlmi alimlerindendi. Kainat ilmi ile dünyanın tarihini öğreniyor ve öğretiyorlardı. Onların başlattıkları işin-kainat kodlarını açma iddiasının- kökeni, kadim ozan

sanatına, tasavvufa kadar gidecektir. Aşık Ali sanatının felsefesinden çok bahsedilmektedir. Aşık Alesker'den sonra kainat kodları ile konuşan sanatkarın bulanmadığı söylenir. Tüm bunlar, Sovyetler zamanında dini talim ve Lenin düşüncelerinin devamı olarak üzeri örtülmeye çalışılsa da, kazdan uyanık muhbirler onları ele verirler. Aynı şekilde Cumhuriyetin mağlubiyetinden sonra gizli faaliyet gösteren fedailer, Sosyalistler arasında gizli iş yürütmekteydiler. Ve tüm bunlar Stalin'e ulaştırılıyordu.

Romanda N. Nerimanov'un fedailiği, tarihi gerçeklere dayanarak temel anlatılardan birine dönüşür.

"Doktorumuzun liderliğinde "Himmet Partisi"nin yığınla altını Settar Han'ın fedailerini dışarıda silahsız kalmaları diye o tarafa taşımışız. Akrobalarımızı kan içinde bırakıp burada bize ihtiyaç vardır diye, bu tarafa dönmüşüz." (Muğanna 2005: 13)

Tırnak arasında yazılan ifadeler ilk bakışta ilginç görünse de, arka plan anlamı değil, özel kodlar şeklinde açıldığında ikinci ve aslında kırkinci kapı gerçeği ile karşılaşmaktayız. Medet Emirli bazı sırları oğluna açıp evden çıkıyor ve aynı gün "kaza yaparak" ölüyor. Burada dedektif roman metodu ve işaretleri aramak abestir. Sadece, sır vardır ve o sırrı bilenler sırasıyla "kaza yapıp" ölüyorlar. "Kaza" sadece otomobille yapılmıyor. Romanda sanki sırrı, tarihi ve gerçeği bilenlerin kapısındaecelleriherzamanhazırbulunmaktadır. O tarafta şahın siyasileri arasında bulunan çok sayıda insan Stalin'in talimatıyla gönderilen ajanlardı. Orada da tutuklama, katliam ve kıyım süreci yaşanmaktadır. Bu tarafta ise o taraftaki kardeşlerin (Ağ Emir, Boz Emir) bir benzeri-Medet Emirli- katlediliyor. Daha sonra ise Sultan Emirli, Samet Emirli muammalı ve sırlı bir şekilde Yer isimli gezegende yok oluyor, ebedi hayat kazanıyor.

İdeal Romanında Azerbaycan Halkının Trajedisinin Tarihi Nedenleri

İ. Muğanna, bizim trajedimizin tarihi nedenlerini "Yunan", "Latin", "Fars" fatihlerin, sonra bu dehşetli üçlüye katılan "Arap" ve "Haçlı fatihlerin ve Vatikan'ın gizli mektupları esasında

"Romanovlar" fatihlerinin soykırımı siyasetinde görmektedir.

Yazar, imgelerini bir ilin, bir köyün spesifik, tipik temsilcileri şeklinde belirlememektedir. Zamanın, savaştan sonraki Azerbaycan'ın sosyo-politik tarihinin canlı yaşam gerçekleri şeklinde genelleyerek yaratmaktadır.

Eserin ana konusu milli kıyımlar, bölünmeler, sürgünler ve toprakların zamanla Ermenilere verilme trajedisidir. Emirlilerin de en büyük derdi budur. Sultan Emirli uykusunda sayıkladığı zaman diyordu:

"Katledip bitirecekler milleti!...", "Sürecekler, oğul, hepsini sürecekler, biricik yavru!...", "Yurdumuza murdar millet dolduracaklar, biricik yavru!..." "O taraf elden gitti, bu taraf da gitmiyor mu?!" (Muğanna 2005: 41)

Romanda "tahrif" ifadesi sık kullanılmaktadır. Arazinin, tarihin, dinin, medeniyetin, dilin, tefekkür boyutunun, kaderlerin ve bağların, bakışların, beşeri ilişkilerin tahrifi felakete neden olur. Tahrif edilmiş dünya! Kandırılarak getirildiğimiz yanlışlık dünyası! Muğlar/Bağlar, Saf Ağ İlmi'nin sözleri ile açılıp aydınlanmalıdırlar. Bağ Ün/Beyin, tüm olayların nedenini ve sonucunu değirmen gibi öğütmekte, eritmektedir. "İdeal dili" anlayışı ile ilgili düşünmekteyiz. Bu eseri sıradan okur gibi okuyacak olursak, anlamak zor olacaktır. "İdeal dili"ni bilmek gerekir. Muğları, Bağlar evladı olarak kabul etmek, Süleyman saltanatının varisliğine inanmak, meşhur Aşık Şemşir'in Saf Ağ İlmi üstatlarından biri olduğunu kabul etmek, Nizami'den kalan geleneğe göre, remzi anlamın Fars dili altında saklandığını, yalnız Türkçeye çeviriden ve şerhden sonra remzlerin açıldığını anlamak gerekir. Örneğin "Nüşab"e, "içmeli su"/-"dirilik suyu", Od Er dili örneği idi. Kabul etmeliyiz ki, Rusya'da, iki taraflı Azerbaycan'da ve Türkiye'de yüzyıllardır yaşayan halkların tamamı BağOdEr ELağ, EySar ("İsa", "İsus") ve BağHemOd isimlerine dayanan tek milledir, aralarına ayırlık tohumu atılmış, hatta dillerini de değiştirmişlerdir. "Hazine" neden ibarettir?-sorusu sık sık kullanılmaktadır. Anlaşıyor ki, bu hazinenin yaşı bilinmemektedir. Tarihi "Tevrat", "İncil" ve Kur'an'dan daha eskidir. Tüm bu

kutsal kitaplardan önce ve onlardan sonra var olan bir kutsallıktır. Onu binlerce kez yakıp külünü savurmak isteseler de, kırıntısından yeni kitaplar yazılmış, yeni ilimler doğmuştur. Kırk altı yılda diğer tarafta hükümet devrilip katliam haberi yayıldığında, Mircafer Bağirov'un emri ile bu kitaplar "Şeyh Horasan" türbesinden de çıkarılıp sokağa atılır.

Beyinler tahrif edilmiş mekanizma ile çalıştırılır, hatta "Neandertal İnsan" teorisi aşılacaktır. "İdeal" "hakikati" ise iddia ediyor ki, bu gezegende insanlar Işık Gemisi olarak isimlendirilen, atılma hızı ile uçan gemilerde, Ulu Babamız EsElMen'in çevresinde, Jupiter'den uçup gelmişler. "O dünya-bu dünya" gerçeği yoktur, tek kainat ilmi vardır. On sekiz bin "Alem" vardır. Yer gezegeni de bunlardan biridir. İnsanlar öldükten sonra ışık gibi canlı olur ve karşımıza çıkabilir. Lakin Yunan mitolojisi asıl gerçeği tahrif etmiştir. SafAğ İlmî'nin ışığından yararlanıp, başkalarından bunu saklamışlar.

"İsa Hüseyinov'un «İdeal» romanı sınırı olmayan konuları ihate eden zengin bir eserdir. Roman son on yılda tartışmalara neden olan, tarihçiler ve tankitçiler tarafından eleştirilen, sonsuz mübahiseler doğuran tek bir sanat nümunesidir. Lakin her bir tartışmanın ve haksız eleştirinin bir sonu olduğu gibi, haksız iddeaların da sonu geldi, yazar tüm iradlara gereken çevaları verdi ve haklı olduğunu ispat etti. İsa Hüseyinov Azerbaycan nesrine bir devrimci olarak dahil olmuştur. 60'lı yıllardan edebiyatşinaslıkta adı zaman zaman geçen "yeni nesr" kelmesi de onunla bağlıdır". (Kazemoğlu 1996:198)

Tarihle ilgili tasavvurlar, bin yıllar arasında postmodern oyunlar fonunda romanlaşmaktadır.

Eserde Emirliiler dışında Gılnc Gurban, Lüt Cafer, Dantes Geybalı, Halvet Rahim, Haş Naçannik, Garmoncu Şenbe, Teftiş Abbas, Çak-çuk Halik, Gülenov, Saşa Babayev ve onlarca diğer karakter bulunmaktadır. Tüm bu karakterler cepheleşmiştir. Olumsuz ve ya olumlu planda değil, hayır ve şer taraflara ayrılmışlar. Hudiyev çetesini ilki savcı Sayılov, ikincisi polis reisi Gülenov, üçüncüsü ise "RİK Atamalı" idi.

Azerbaycan'da, her iki tarafta terör artmaktadır.

Savaştan sonraki Türk karşıtı harekate start verilir. Muğannalar, asıl Türkler, topraklarından, çöllere, düzlüklere sürülür, Ermeniler ise en güzel arazilerimize yerleştiriliyordu. SSCB'de ve genel olarak dünyada siyasi manzaralar değişmekte, fakat milletimizin kaderi değişmemektedir. Stalin ölüyor, Mircafer Bağirov hapsediliyor. Fakat Gonaglı'da adli durum mahiyetini değiştirmemektedir. "Demin ateşe bakarak anladım ki, Emirli mülkü değil o yanan, Vatanımızdır! O tarafı Fars'a verilmiş, bu tarafı Ermeni ve Gürcü arasında paylaştırılmıştır. "Büyük kardeşimiz Rus" çoktan içmiştir kanımızı, Gurban amca!" (Muğanna 2005: 138), şikayeti artık Emirliiler neslinin yeni liderinin-Samed'in- dilinden çıkmaktadır. Samed, Sultan Emirli yönetimindeki yanlışları görüyor ve yeni enerji, yeni ilkelerle küçük de olsa, yetkileri ele alıyor.

"Senin haberin yoktur, "Ermenistan" denen ErMen toprağında hala Muğannalar mevcuttur. Bir güvenilir insanımızın, saklamıyorum, bu Saşa'nın bildirdiğine göre, Hudiyev ajanlarının Türkiye'de de adamları çoktur. Diyor ki, Türk ordusunun içine sızdırılmışlar, Türkiye'nin en yetkili görevlisine dönüşmüşler, yavaş yavaş ülkeyi içten dağıtıyorlar. Böyle bir bedbahtlığımız var." (Muğanna 2005: 118)

Romanda tarihi şahsiyetler, N. Narimanov, S. C. Pişeveri gibimillileriki taraf Azerbaycan'ının kurtarıcısı şeklinde yansıtılmaktadır. Bu gibi kurtarıcılar bazen suikast ve terör kurbanı olurlar. M. K. Atatürk'e de suikast yapılır. Türk dünyasına da saldırı Ermenilerin eli ile olur. Ağ Emir, Boz Emir, Medet ve Sultan Emirliiler de milli olarak mahvedilir.

Rakamların ve Kelimelerin Mistik Çağrışımları

Romanda rakamların ve kelimelerin mistik çağrışımları mevcuttur. Daha çok 4 peygamberden bahsedilmektedir. Varisler, "servet/ilim muhafızları" da 4 kardeşler. İki Güney Azerbaycan'da diğer ikisi ise Kuzey Azerbaycan'da fedailik yapmaktadırlar. Biz eserin belli kısmından sonra 3 kurbanın (Boz Emir, Ağ Emir, Medet Emirli) tek intikamcısı olarak Sultan Emirli ve Samet Emirli'nin kaderini, faaliyetini izlemektediriz.

Şer güçler olanca güçleri ile onları birbirine düşürmek, karşı karşıya getirip gerçek milli değerleri mahvetmek niyetindedirler. Bu yüzden de fitne fesatla Samed'in sevgilisi Gülgez'i Sultan Emirli'yle evlendiriyorlar. Babasının katili olarak Sultan'ı gösteriyorlar. Düşman o kadar çok yönlü ve reel görünebilecek metotlarla çalışıyor ki, Samed'i sürekli tereddüt içinde tutuyorlar.

“İsa Hüseyinov’un yaratıcılığının tematik genişliğinde savaş konusunu, daha doğrusu arka cephedeki yaşam ortamını, savaşın doğurduğu birtakım zorlukları, mahrumiyetleri, halkın kırılmaz azmini ve manevi kudretini yansıtan eserler önemli yere sahiptir.” (Hüseyinov 2012: 32)

Ülke Moskova’dan, Gonaglı köyü ise “Camlı Pavyon”dan yönetilmektedir. Herkesin iki misyonu var sanki. Söz konusu Azerbaycan’ın sınırları çok geniş araziye kapsamaktadır. Büyük, bütün halindeki Azerbaycan’ın kaderi ve Ermeni-Azerbaycanlı çatışmasının tarihi kökeni ortaya konur. “Azerbaycan” isimli edebi portrenin çizgileri bin yılların kalem ile çizilmektedir. Milletlin ilmine, diline ve tarihine karşı savaş ilan edilmiş, tarihi vasiyetnamelerde saklanmıştır. Defalarca onun gerçek tarihinin kitapları yakılmıştır.

“Bağ” ifadesi tüm kategorilerde temel kod, temel fikir olarak yansımaları bulmaktadır. Bağlanmak, ilişki kurmak, sevgi, iletişim, birlik ifade eden bu söz, insanlığı ve kainatı kurtaracak güç, kuvvet, enerji gibi her yerden boy vermektedir. Kainatın “Bağ” a ihtiyacı vardır. Bağlar kopmuş. “Bağ” “Bog” olmuştur. Hak tahrif edilmiştir. Aileden tutmuş millete, Yer ve diğer gezegenlere, galaksilere kadar her tarafta “Bağ” sızlık, haksızlık başlamıştır. İnsanlık OdEr dilinde “Bağ” kelimesini unuttuğu anda insanın hakikatten mahrum olduğunu bilmemektedir!

“Beyinden, daha doğrusu Bağ’ın’den, yani Bağ atalarımızın gezegenlerden gelen Ün’ünden/ sesinden mahrum oluyor... Evet, Ün duyandır insan! Milyon kilometrelerce mesafeden Ün duyandır insan!” (Muğanna 2005: 56)

Bağ/bağlantı ilmi beyinler arasında da mevcut olabilir. Hatta Yer isimli gezegendeki insanlardan Jupiter gezegeni ile konuşanlar da

vardır. Beyinler arası diyalog ilmi mevcuttur. “Bağ” insanın hem kendi mahiyetinde, hem de kendisi ile çevresi arasında olur. Bazen insanın kendisi ile arasındaki bağ da kopabilir, bazen de dünyanın diğer gezegenlerle irtibatı. Bağısızlık felakettir, tecrit ve tahrif olunmaktır. Bilim ve aşk sahibi insanın yaratılışında da “Bağ” felsefesi vardır. Yavrunun anneye bağlantısı (bağlanan bağırsak) da kesildiğinde bir az yabancılaşabilir. Anneden ayrılıp dünyaya bağlanıyor.

Haydar Hüseyinov (Necefoğlu) geceler de çalışıyor, OdEr gerçeğini yazıyordu. Ve derdi ki, rüyada OdErleri görüyor, Jupiter’den dalğa gönderiliyor, tavan tıklanıyor. Necefoğlu toplardamarını banyoda kesmeseydi, sağ kalsaydı Jupiter’le irtibatın ikinci asıl aşamasına ayak basacaktı, yani o tıklıttan sonra Ün duymalıydı. SafAğ İlmi’nin kuralı böyledir. SafAğ İlmi ile sürekli meşgul olmak beyinde SafAğ’ışığı’nı çoğaltmakta, sonunda Bağlarla iletişime geçebilmektedir.

Yer halkı kendi görevini bilmiyor, ebedi olduğundan habersizdirler. “AdıPünhan” “Muğannalar” gizli ve açık mücadele yürütüp bu misyonu insanlara anlatmak istiyorlar. Lakin çoğu zaman “birlikler” karışıyor, insanlar oldukları yerde gerçek karakterinde görünmüyorlar. Savaştan önce “Öğretmen”, Hudiyeve çetesinden kabul edildiği gibi. Oysaki, o da “AdıPünhan” “Muğannalar” dandır. UluBağ soyunun bir kolu olan “Aktürkler” dendir.

Hazine “Şeyh Horasan” makberesindedir. Ağ Emir’le Boz Emir’in şahsi arşivi ve “eski dünyaya ait” kütüphane bilinmemesi için eski kitaplarla karıştırılmıştır. Hurufilikten, İ. Nesimi’den de bahsedilmektedir. Kur’ân harflerinin sırrını açtığına göre “Hurufiler” olarak isimlendirilen ilim adamlarının da külliyyatı çok sayıda sorular doğurmaktadır.

“Sır”, eserde neredeyse herkese ait edilen bir beklenmeyen durumdur. Hatta Çak-çuk Halik de “Hazine sırları”ndan bahsediyor ve “boşuna zaman kaybetmeyin hazine elden gitmiştir”, diyor. Tüm sohbetlerin muhtevasında sırlılık vardır. Aşık edebiyatı, destanlar, tarih kitapları, vasiyetnameler, hepsi sırdan bahsediyor. O da ilginçtir ki, sırrı bilen her kes, hep “felaket,

felaket!" deyip duruyor. Çak-çuk Halik ayrıca EvErEy'lerin yer yüzünden büsbütün silme planının "Vatikan"da yapıldığından bahsediyor.

Eşyaların, sözlerin ve bazı mekanların da sır dolu nitelikleri vardır. Örneğin, Çak-çuk Halik'in ağırlık taşı yerine kullandığı "Kaza" günü kulübenin önündeki pelit kütüğünün üzerinden kaybolan "kurşunlu nal", suç tarihinde temel silah olarak görünüp kayboluyor. Başkan Medet'e suikast, S. C. Pişeveri'nin "kaza" yapması, Haydar Haydarov'un toplardamarını kesmesi dışında onlarca gizemli ölüm dosyaları mevcuttur.

Romanın tepe nokası insanların kaderi ile ilgili değil Bağday tarihinin açılması ile ilişkilidir. Sultan Emirli ve arkadaşları Başkumandan İ. Stalin'e Bağday tarihinin açılmasının tüm gezegen için hayırlı olacağı konusunda bilimsel bilgi vermek istiyordu. Felsefe Enstitüsü'nden Güney basınına malzame götüren ajan arkadaşları aracılığıyla Pişeveri'ye göndermek, "Azadlık cebhesi"nin zarfına koyup Tahran'dan Moskova'ya "ikinci cephenin" postasını taşıyan uçakla göndermeyi başarmak. Lakin bu plan, şüphesiz alınmayacaktı. Hazine, sır ve hakikat, korkulu alan gibi saklanıyor, makbeye ayağı değen her kes, bir yolla ortadan kaldırılıyor.

Casusluk en küçük alandan en büyük arazilere kadar yasal hale dönüştürülmüştür. Küçük bir teşkilattan Vatikan'a kadar her alanın ajanı vardır. Cugaşvili Gürcistan ve Azerbaycan arazisindeki Rumları himaye eden çok zengin Vatikan ajanı imiş.

İ. Muğanna'nın Roman Tefekkürü, Yaratıcılık Üslubu ve Metodiği

İ. Muğanna'nın roman tefekkürü, üslubu ve metodiği, bir değil, birkaç romanlık malzameyi tek bir metin bağlamında sistemli ve anlaşılır şekilde takdim etme imkanı vermektir. Örneğin, bir halkın yüzyıllarca başına getirilen "Tahrif" oyunlarını kronolojik olarak, tarihi gerçeklere dayanarak bediileştirip yanılmak, her ne kadar zor olsa da, yazar bu işi başarmıştır. Eserinin kahramanlarına günün sorunlarını değil, yüzyılın derdini yüklemektedir. Kendi tarihi acılarını kendileriyle paylaşmaktadır, eserde. Emirli, şahsi kader sevincini yaşamamakta,

onların milli, insani bir misyon için doğduğu, romanın henüz başında anlaşılmaktadır. Muhammed Emirli, soyunu sırlı tarihin karanlık mağarasına bırakmaktadır. Bu yolla hapisler, katliamlar ve "kazalar", karanlık mağaralarda devler ve ejderhalarla savaşıma tehlikesinin korkusu başından yok edilip, bu neslin, bu şecerenin canından çıkarılmıştır. Azap ve ölüm onları bedbahtlıklara ve yokluğa değil, ebedi var olma, tarih yaratma mutluluğu yoluna yönlendirmektedir.

Vatikan, Rusya ve İran siyaseti ile karşı karşıya kalarak mücadele etmek sıradan bir insanın işi midir? Onlar sıradan bir kaderi yaşamadılar ve halk gibi varolup, günümüze kadar yaşamının sebepkarı oldular. Bizim sürekli olarak küçük halk saydığımız Ermenilerin Vatikan tarafından silahlandırmasından bahseden yazar, aynı şekilde tarih boyu Rusların ve İngilizlerin eliyle Ermenilerin içimize yerleştirilme siyasetine de vurğu yapmaktadır. 1905 yılından bu tarafa durmadan Türk kanı akıtılmaktadır. Bize ise "Gardaş oldu Hayestan-Azerbaycan" şarkısı okutturuldu. Soykırım ile ilgili kararlardan ve Katalikos mektuplarından Safağ Varisi haberdardır. O, bitip tükenmeyen bir mücadelenin, savaşın içine düştüğümüzü biliyor. Düşünen insan izleniyor, öldürülüyor. Hatta M. Bağirov'un bir gecede 400 Türkü katle yetirmesi gerçeğini de okuyoruz.

İ. Muğanna'nın kendine özgü dilini uzmanlar ilk eserlerinde görmüş ve takdir etmişler. Örneğin M. İbrahimov şöyle diyordu: "Doğallık yönünden İsa Hüseyinov'un dili hoşumuza gidiyor. Bize hoş gelen odur ki bu arkadaşta sahte ihtişam, gösterişli sözler arama girişimi yoktur." (İbrahimov 1955)

Romanın hem muhtevası, hem de biçim-teknik yönü, postmodern üslupta, sıradışı kompozisyon yapısı ile ifadesini bulmaktadır. Metnin anlamı, hem birbirini inkar, hem de birbirini tasdik saçmalığı ile açılmaktadır. Tüm karşılaştırmalar sebep sonuç mantığına dayanmaktadır. Örneğin "varis varisi öldürür" kaderi gerçeğe dönüşüyor. Emirli'nin kaderinde birbirini fiziki açıdan yoketme geleneği devam etmektedir. Sultan Emirli Stalin'in telegrafının kardeşi Medet Emirli'de olduğunu söylüyor.

Oysaki, telegraf kendisinde idi. Medet Emirli'yi suikastle öldürüyorlar. Sultan Emirli, Samet Emirli, Samet Emirli diğer bir varis Medet Emirli'nin eliyle ebediyete kavuşur. Ve böyle ölümlerin sürekli olacağı anlaşılmaktadır. Lakin aynı zamanda birbirini manevi olarak yaşatma, beyin ve tefekkür göçü, sırların, hazinenin devri vasıtasıyla birbiri ile helalleşme metodu da vardır. Romanda çok sayıda kurban verme durumalarıyla karşılaşmaktayız. Sultan Emirli Medet'i kurban verdi. Samet sevgilisi Gülgez'i kurban verdi. Bir zamanlar annesi Sura, Samet sağ kalsın diye doğum sırasında canını kurban verdi. Medet Emirli'den sorduklarında, o da varisin sağ kalmasını istemiş, sevimli hanımı Sura'yı kurban vermiştir.

Milli varoluş yolunda sayısız aydınların kurban verilme tarihi de sayfalanmaktadır. Kıyımlar, suikastler, terörler baş alıp gitmektedir. Lakin bu karanlık dünyadan ışıklı kainata çıkma yolunun kurbanları gibi ebediyet kazanma şansı da inandırıcı şekilde açıklanmaktadır.

Düşman güçlü, kararlı ve kinlidir. Lakin ortada "Hazine" mirasına sahip çıkma katiyeti vardır.

"İdeal" romanı aynı zamanda edebi-medeni mirasımızdaki tarihlerin listesini takdim etmektedir. E. Firdovsî, N. Gencevî, F. Neimî, İ. Nesimî, Âşık Alı'nın eserleri, "Köroğlu" destanı ve onlarla tecavüze ve tekzibe maruz kalmış edebi yapıtlar gösterilmektedir. İ. Stalin'ni talimatıyla "Hamse"nin metni ve ana fikri tahrif edilir. Diğer değerlerimiz de bunun gibi. N. Gencevî felsefesindeki AğEy icması meselesi, Ahi ideolojisi (Kardeşlik Düsturu) bir felsefi-sosyal tez olarak İ. Stalin tarafından tahrif edilir. Sonuçta 1930'lu yıllarda tahrif edilmiş bu ideolojiye dayanarak kolhoz kuruculuğu gerçekleştirilir.

Bunula ilgili İ. Stalin, "Tüzük" imzalıyor. Aslında ise bu belgeyi N. Gencevî'yi tahrif ederek hazırlıyor. N. Gencevî felsefesindeki "Ahi Topluluğu" eğilimi tahrif edilmişti. "Kim yaratacak Nizami'nin "ütopya" olarak damgalanan AğEy/Ahi cemiyetini?!, sorusunu İ. Muğanna eserde birkaç sayfa hacminde güncel sorun olarak tahlil etmeye çalışır.

Romanın planının düğün noktası, Same't'in

gerçek mahiyeti derketmesi anından itibaren başlamaktadır. ("Şimdi anlıyorum "Allah" nedir, EAğ nedir! Ulu Bağ EsElMen kimdir, UluBağlar nesli nedir? OdEr beşeriyeti nedir? "Miras", kütüphane çevresinde yaşananlar, mülkümüzün yakılması, duvarların hızla yıkılması, Abı'nın, ihtiyarların bu şekilde dizi üste sürünerek sayfaları toplamalarını şimdi anlıyorum. Şimdi derkeciyorum Hızır Abı'nın büyüklüğünü. Öğreneceğim İlmi! Mutlaka!"(Muğanna 2005: 216) Asıl mahiyet onu öznelikten uzaklaştırmakta, milli, beşeri düşünce yolunun yolcusu yapmaktadır.

Metnin dramtizmi bir plan ve bir çatışma üzerinde kurgulanmıştır. Çatışmalar şahıslar arasında yaşansa da, şahsi, subjektif karaktere sahip değildir. Örneğin, Emirliyle Gudalılar arasındaki nifak, kan davası değil, milli karaktere sahiptir. Çünkü Gudalıların Ermeni asıllı olduğu gerçeği sonra ortaya çıkmaktadır.

Çatışmalar aynı şekilde hayır ve şer, ışık ve karanlık, ilim ve cehalet kutupları arasındadır. Bu gibi ebedi mücadelenin ise her asırda kendi tarihi olayları bulunmaktadır. İ. Muğanna'nın kaydettiğine göre, "Firon"ların/EvErEyÜnlerin zamanından bu güne kadar alimlerimiz katledilmiştir. SafAğ İlmi ile neredeyse tüm dünyanın mücadelesi ettiği gibi.

Yazar, Azerbaycan'ın başına açılan oyunların romanını yazmakla aynı zamanda tüm gezegenin hastalığını ortaya koymaktadır.

"İdeal" ifadesi üst katmandaki anlamda Same't'in amcası Sultan Emirli'ye hitaben müracaatıdır. "İdeal", OdEl anlamına gelir. Hakikat eli! "OdEr dili" ile ilgili yeri geldikçe açıklamalarla karşılaşmaktayız. "OdEr Dili" o kadar eski ve doğmadır ki, aslında bu dil düşünenin, beynin ve tefekkürün, bilincin tarihi ile yaşattır.

"Dil, İsa Muğanna için bir ifade aracı değil, yeniden yaratma gücüdür. Ünlü Alman yazarı Tomas Mann, 1933 yılında ülkesini terkederek Amerika'ya gittiğinde, "Benim gerçek ülkem dilimdir", demişti. İsa Muğanna için ise dil Muğanlı köyüdür, Ağstafa, Kazak'dır, Azerbaycan'dır, hatta Altaylar'daki Tanrı dağları, İstanbul'daki Sultan Ahmet Camii'dir. Onun dili konuştuğumuz, yazdığımız dilin sınırlarına

sıgmayan ve bize sayıklama gibi gelen, aslında göremediğimiz, duyamadığımız başka bir alemi ifade eden, geniş dünyaya sahip bir dildir. Bu dil, "Anne" diyen, "Can" diyen, "Vatan" diyen bizim dilimizdir. Dostoyevski Puşkinle ilgili şöyle diyordu: "Puşkin'in tüm eserleri Rus benliğine, Rus benliğinin manevi gücüne olan inancı ile dolup taşmaktadır. İncanın olduğu yerde umut vardır. Rus insanının geleceği karşısında duyulan büyük umut..." (Aras 2018)

Eserde Postmodern Edebi-Kuramsal Estetiğin İfadesi

Postmodern edebi-kuramsal estetik temelinde kalemealınanromandaneredeysetümfragmanlar sembollerle kodlanmaktadır. İster dil, ister tarih veya medeniyet, isterse de günün siyaseti, küresel trajediler, sembollerle açılmaktadır. Aynı zamanda J. Joyce'nin "Ulyesses" romanında olduğu gibi bilinç akını ve aralıksız düşünce seli tasavvurumuzda zamansız ve mekansız bir dünyaya yol açmaktadır. Düşünce oyunları gayriciddi karaktere sahip değildir. Bu üsluptaki postmodern takdimat, okuru somut tarih, yıl, ay, gün sembolü ile uzaklara götürebilir. Güney'de 1922, 1928, 1930-1940'lı yılların tarihi dönüşü ile ilgili bilgiler, söz konusu yılların çerçevesini kırarak uzak "Midiya" zamanına işaret ettiği gibi. Şunu da kaydedelim ki, rakamlar sadece riyazi değil, sihirli niteliğiyle de metni anlamlandırmaktadır.

Güney'de 1922, 1930, 1946 yılı olayları "zaruri" ve kaçınılmaz mağlubiyetler şeklinde takdim edilmekteydi. Oysaki, tüm bunlarda İmparatorlukların eli vardı. Gerçekte ise "Pehlevi Yönetimi" altındaki İran'da konumlarını güçlendirmekteydiler.

İ. Muğanna, bilimsel tefekkürle bedii tefekkür tipini roman tefekkürü ortamında kavuşturabilmiştir. Postmodern dil ve üslup, metaforik niteliğe sahiptir. Bazen tarih rivayet ve efsane, hafıza diktesi temelinde, lakin gerçekliği dayanarak ikame edilir.

SONUÇ

Dünya tarihinin gidişatına devrimler ve kıyımlar ile müdahale eden Rus siyasetinin, sürekli bizim aleyhimize işlediği bir gerçektir. V. İ. Lenin ve İ. V. Stalin'den M. Gorbaçov'a kadar izlenen Türk karşıtı, Azerbaycan karşıtı politikanın mahiyeti ortaya konmaktadır. İ. Muğanna, olayları, özellikle de Ermeni-Azerbaycanlı çatışmalarını 1988 yılına kadar getirmektedir.

Yerli düşmanlardan biri olan Halvet Rahim şöyle diyor: "Hıristiyan dünyasının tamamı düşmandır bu "SafAğ" denen şeye! SSCB KP, şahsen genel sekreter Gorbaçov düşmandır SafAğ'a. "Yevrey"i (Yahudiyi)/EvErEy'i, Torik/Türk yapan sihirbaz Maglardan kalma bu SafAğ İlimi! İmam Humeyni düşmandı İslam'ı EsElim yapan, Farsı EvErEs yapan Delilere! Açıkça söylüyorum, bu Muğ, Mağ, Muğanna denenlerden biri de sağ kalmayacaktır." (Muğanna 2005: 457-458)

Düşmanlığın kökü uzaklara gitmektedir ve subjektif karaktere sahip değildir. Yazarın da kaydettiği gibi bu savaş kamillik yolunda SafAğlarla "Yılan" arasında idi. "Yılan", Rum, Fars, Rus ve Ermenilerden oluşan düşman sürüsü, demektir. Azerbaycan'a karşı faaliyette bulunanların ekseriyeti "Milli Birlik" adı ile birleşip iş görüyorlardı. Gonağlı'da kurulan "Milli Birlik" teşkilatı da bu kabildendi. Roma ve Moskova "yılanı" olan Hudiyev'in eli ile kurulmuştur. Bunların arasında Türk yoktur, lakin kendilerini "Türkçülük" uğrunda çalışanlar olarak göstermektedirler.

Muharrem Muharremov, Saşa Babayev, Seyid Cafer Pişeveri, Sultan Emirli, Medet Emirli, Hızır Abı, Çürük Aşık ve Alesger öğretmen, küresel trajedilerin analitik tahlilini yapıyor, bu büyük trajediler içinde kaderimizin kurtuluş yollarını arıyorlardı. İşte bu analizler sırasında Başkan Ruzvelt'in hiç de eceli ile ölmediği anlaşılmıştır. Amerika, Büyük Britanya ve Sovyetler Birliği isimli birbirine düşman "müttefikler" in Tahran Konferansı'nda, Stalin'in ikametgahında iki parçaya bölünmüş Azerbaycan'ın birleşme olayının gerçekleşmemesi için zehirlenmiştir.

İ. Muğanna'nın romanlarının kendine özgü ve yeni teori ile tahlile ihtiyaç vardır. Onun estetik ilkeleri, üslubu ve metodolojisi, geleneksel edebiyat

biliminin ilkelerine uygun düşmemektedir. Saf Ağ hakikatlerinin kavranması için “İdeal” den sonra “Ölüm-dirim”, “Peygamberin Mühürü”, “Kabristan”, “Gur Ün”, “İsahak, Musahak”, “Mahşer” okunmalıdır. İ. Muğanna, romanlar zinciri kurmamıştır sadece. Aynı şekilde kendi muhteşem roman tefekkürü sayesinde tarihimizin, dilimizin ve trajedilerimizin kodlarını açmış, anatomisini araştırmıştır.

Son Not

¹Küçük ülke

KAYNAKÇA

ARAS, O. (2018). “İsa Muğanna”. *525-ci Gazet.* 26 Oktyabr.

CAFEROV, N. (2014), “İsa Muğannanın Hakikati, Yahud Hakikatın İsa Muğannası”. *525-ci Gazet,* 01 sentyabr.

HASANLI, CEMİL (2018). *Azərbaycanda Sovet Liberalizmi: Hakimiyyət, Ziyalılar, Halk (1959-1969)*. Bakı: “Ganun”.

HÜSEYNOV İ. (2012). “Edebiyyata Geldiyim Dövrde Menim Kimi Yazıçılar Yok İdi”. *525-ci Gazet*”, 01 sentyabr.

HÜSEYNOV M. (2012). *Janr, Zaman ve Edebi Gehreman (İsa Hüseynovun Hekayeleri)*. Bakı: “Elm ve Tahsil”.

İBRAHİMOV M. (1955). “Bedii dil ve Süjet Haggında”. *Edebiyyat ve İncəsənət Gazeti.* №12

KAZEMOĞLU, SAMİR (1996). “Azərbaycan Edebiyatında Fikir Dönemi (80-90 Yıllar Nesri)”. *Bilgi, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* 3: 196-199.

LANZA, ROBERT. (2015) Uçyoniy Otkrivşiy Bessmertie ili Kto Je Mı Na Samom Dele” <https://terratunguska.livejournal.com/61314.html> (Erişim tarihi: AUG.25TH, 2015 AT 9:37 PM)

MUĞANNA, İ. (2005). *İdeal*. Bakı: “Lider Neşriyyat”.

MUĞANNA, İ. (2014). “Düşmenlerim Üçün Darıkhıram” <https://news.milli.az/culture/257340.html> (Erişim tarihi: 1 Aprel 2014 13:44)

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

К Переводу Сонета “Stepy Akermanskіe” Адама Мицкевича На Азербайджанский Язык

To the translation of the sonnet “Stepy Akermanskіe” by Adam Mitskevich into the Azerbaijani language

R.M. Novruzov¹

G.F. Novruzova²

¹ Prof., Baku Slavic University / Azerbaijan, e-mail: rafignovruzov52@gmail.com

² Azerbaijan, Baku, e-mail: rafignovruzov52@gmail.com

Abstract

This article is devoted to the analysis of the poem “Akkerman Steppes” by the famous Polish poet Adam Mickiewicz into the Azerbaijani language. It is known that this poem is the first of the cycle “Crimean Sonnets”, published in 1826 in Moscow. “Crimean Sonnets” were a kind of beginning of romantic poetry in Polish literature, which was a challenge against the rules of classicism. For the first time, a new lyrical hero bursts into Polish poetry, full of a world of spiritual experiences, sometimes in conflict with life circumstances and the environment. Naturally, this lyrical hero embodies the poet’s own experiences and reflects his spiritual aspirations. The inner world of the lyrical hero was determined by the poet’s impressions of his trip to Crimea. At the same time, it was precisely the ideological function of the lyrical hero that served as the poet’s appeal to the oriental style. Mickiewicz, through depicting the greatness of nature, magnificent landscapes, through the prism of a European, but with an internal acceptance of Eastern understanding, creates his own poetic cosmogony. You can approach the analysis of the poet’s texts in different ways, but to deny their oriental stylization, in our opinion, will not be correct.

All of the above once again confirms the difficulty of transmitting these poetic works into a foreign language. First of all, it can be expressed in the loss of the system of images while maintaining the form of the poem. Sometimes, while maintaining the lexical-semantic content, you can lose the form of a

Citation/Atıf: NOVRUZOV, R.M. & NOVRUZOVA, G.F. (2024). К Переводу Сонета “Stepy Akermanskіe” Адама Мицкевича На Азербайджанский Язык. *International Journal of Language and Awareness*. 3(1), 29-34. DOI: [10.33390/ijla.2349](https://doi.org/10.33390/ijla.2349)

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
R.M. Novruzov
E-mail: rafignovruzov52@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

poetic text. In the analysis of Mitskevich's poem into the Azerbaijani language, an attempt is made to reveal the correspondence of the phonetic, graphic and linguistic features of the poetic text. Considering the multi-level structure of the poetic text, which includes different lengths of lines, attention is drawn to the conveyance of the aesthetic and emotional mood of the poet. The latter is expressed by elements of phonetic form, the ratio of rhymes, alliteration, assonance, repetitions of sounds, etc. It would seem that oriental stylistics allows us to somewhat simplify the translation technique. However, the analysis shows that this apparent ease is negated by the poet's aesthetic attitudes, which must be taken into account when translating.

Keywords: sonnet, features of the original, translation, analysis.

Аннотация.

Настоящая статья посвящена анализу стихотворения "Аккерманские степи" известного польского поэта Адама Мицкевича на азербайджанский язык. Известно, что указанное стихотворение является первым из цикла "Крымских сонет", опубликованные в 1826 году в Москве. "Крымские сонеты" явились своего рода началом романтической поэзии в польской литературе, которая была вызовом против правил классицизма. Впервые в польскую поэзию врывается новый лирический герой, полный миром духовных переживаний, находящийся порой в противоречии с жизненными обстоятельствами и окружающей средой. Естественно, что в этом лирическом герое воплощены переживания самого поэта, отражены его духовные устремления. Внутренний мир лирического героя определяется впечатлениями поэта от поездки по Крыму. Вместе с тем именно идеологическая функция лирического героя послужила обращением поэта к ориентальному стилю. Мицкевич через изображение величия природы, великолепных пейзажей, через призму европейца, но с внутренним приятием восточного осмысления создает свою поэтическую космогонию. Можно по-разному подходить к анализу текстов поэта, но отрицать их восточную стилизацию, на наш взгляд, будет не верным.

Все сказанное еще раз подтверждает трудность передачи указанных поэтических произведений на инонациональный язык. В первую очередь она может выразиться в потере системы образов при сохранении формы стихотворения. Иногда при сохранении лексико-семантического содержания можно потерять форму стихотворного текста. В анализе стихотворения Мицкевича на азербайджанский язык делается попытка раскрыть соответствие фонетических, графических и лингвистических особенностей поэтического текста. Учитывая многоуровневую структуру поэтического текста, которая включает в себя разную длину строк, обращается внимание на передачу эстетического и эмоционального настроения поэта. Последнее выражается элементами фонетической формы, соотношением рифм, аллитераций, ассонансов, повторы звуков и т.д. Казалось бы восточная стилистика позволяет несколько упростить технику перевода. Однако проведенный анализ показывает, что эта кажущаяся легкость отрицается эстетическими установками поэта, которые должны быть учтены при переводе.

Ключевые слова: сонет, особенности оригинала, перевод, анализ.

Впервые “Крымские сонеты” были переведены на азербайджанский язык и вышли отдельным изданием (издательство “Язычы”) в 1985 году. В последующем, а именно в 1998 году, издательством “Мутарджим” была выпущена книга на азербайджанском языке, куда были включены как “Крымские сонеты”, лирические стихи, так и поэма “Pan Tadeusz” (“Пан Тадеуш”). Таким образом, самые популярные произведения Мицкевича в двух изданиях были представлены азербайджанскому читателю в переводе одного из современных азербайджанских поэтов Сабира Рустамханлы. Прежде чем перейти к анализу текстов перевода необходимо подчеркнуть немаловажный переводческий прием: оба издания снабжены не только предисловием о творчестве и значении поэзии Адама Мицкевича, но и переводом собственных примечаний к оригиналу. Кроме того, как отмечает в предисловии ко второму изданию профессор Муртуз Садыхов, отличительной особенностью перевода является текст подстрочного перевода с польского язык Г.Абдуллабековой, который естественным образом послужил основой эквивалентного перевода (Mitskevici, 2006).

На первый взгляд, исполнение перевода на азербайджанском языке может показаться не сложным, ибо ориентальная поэзия польского поэта передается одним из восточных языков и благоприятствует восприятию реципиента. Однако, кажущаяся легкость является иллюзорной. Добавим к сказанному мысль о том, что мировосприятие, мироощущение автора-европейца, пишущего на восточную тематику, все-таки отличается от миропонимания восточного человека. Более того, польский язык с поэтическим словесным арсеналом, орнаментикой, архитектоникой отличается от тех же структурных особенностей азербайджанского языка. Достаточно вспомнить множество переводов польского поэта на родственный русский язык еще при жизни поэта и в последующие времена. По этому поводу уместно вспомнить оценку Ф.Булгарина относительно перевода “Крымских сонетов” И.И.Козлова в “Северной

пчеле”: “Крымские сонеты Мицкевича принадлежат к небольшому числу тех счастливых подражаний Музы Европейской Музе Востока, которые свидетельствуют о необыкновенной гибкости дарования в подражателе, умевшем рассыпать в стихах своих все яркие цветы поэзии, придать им всю смелость выражений и оборотов, которыми отличаются кассиды поэтов арабских. Но Мицкевич в сих сонетах и в Фарисе явился, можно сказать, творцом нового рода поэзии: поэзии самобытной, в духе восточных народов. Состязаться с ним на сем поприще даже переводами его же произведений есть труд весьма немаловажный, подвергающий переводчика беспрестанной борьбе с препятствиями, которые противопоставят ему отважный полет и своенравная сжатость Поэта Польского. Со всем тем г. Козлов часто весьма удачно передавал в русских стихах прекрасные стихи подлинника. Заметим, однако же, что он не везде и даже редко придерживался трудной формы, выбранной Мицкевичем. Но мы благодарны нашему поэту-прелагателью и за то, что он в прекрасных подражаниях знакомит нас довольно близко с сими играми воображения Европейского, сильно согретого знойным солнцем Востока” (Булгарин, 1829).

Рецензент недвусмысленно признает необычность, трудность передачи формы сонетов Мицкевича для переводчика, которые, в свою очередь, определяются сложностью предпринятой формулы западно-восточного синтеза, вмещающего в себя полярности как содержательного, так и формообразующего характеров.

“Крымские сонеты” открываются стихотворением “Аккерманские степи”. Однако ко всему сборнику ниспослано посвящение друзьям, путешествующим вместе вместе с поэтом по Крыму. Кроме посвящения к сборнику дается и эпиграф, отрывок из стихотворения И. В. Гете на немецком языке:

“Хочешь ли понять поэта,

Так иди в его край света” (Гете, 1988).

Мицкевич отмечает, что этот эпиграф взят из книги “Худд-Наме” (“Книга Рая”). Не вдаваясь в подробности данного вопроса, отметим лишь, что это четверостишие дается эпиграфом самим Гете к “Статьям и примечаниям к лучшему уразумению “Западно-восточного дивана” ()).

Сабир Рустамханлы переводит и посвящение, и эпиграф к “Сонетам”:

Kim şairi dərk etmək istəyrsə onun yurduna getməlidir.

Höte.

Krım səyahətindəki yoldaşlarıma.

Müəllif (Mitskeviç, 2006).

Для азербайджанского читателя, не имеющего фоновых знаний об эпиграфе и о посвящении, переводчик, на наш взгляд, должен был дать пояснение к ним, с целью создания определенного условия коммуникативной компетенции. Оно, это пояснение, усилило бы представление “восточности” данного произведения, подтвердило бы намерение поэта показать приверженность его к традициям европейской литературы, которые в лице своих лучших представителей пытались увидеть в красотах восточной поэзии не только орнамент, внешнюю экзотичность, а проникнуться восточным мировосприятием или, по крайней мере, создать нечто “приграничное” между западно-восточным мироощущением или же западно-восточным синтезом (в духе Гете). С другой стороны, пояснение помогло бы читателю понять, почему выбор Мицкевича остановился именно на Гете, а не на Байроне, Т.Муре или Пушкине, которые тоже писали на восточную тематику. Ведь романтический дух стихотворений Мицкевича проникнут не только гётевским духом, но и воплощением в действительность идеи немецкого поэта относительно не абстрактного, не умозрительного, а конкретно увиденного и понятого Востока.

Обратимся к анализу.

Оригинал:

STEPY AKERMANSKIE

Wpłynąłem na suchego przestwór Oceanu,

“Wóz nurza się w zieloność i jak łódka brodzi,

Śród fali łąk szumiących , śród kwiatów powodzi,

Omijam koralowe ostrowy burzanu.

Już mrok zapada, nigdzie drogi ni kurhanu;

Patrzę w niebo, gwiazd szukam przewodniczek łodzi;

Tam zdala błyszczą obłoki? tam jutrzienka wschodzi?

To błyszczą Dniestr, to weszła lampa Akermanu.

Stójmy!-jak cicho!-słyszę ciagnące żurawie,

Których by nie dościgły źrenice sokoła;

Słyszę kędy się motyl kołysa na trawie,

Kedy waż sliska piersią dotyka się ziola.

W takiej ciszy!-tak ucho natężam ciekawie,

Ze słyszałbym głos z Litwy,-jedźmy, nikt nie woła (Мицкевич, 1976).

Перевод:

AKKERMAN ÇÖLLƏRİ

Çıxdım genişliyinə səhra okeanının,

Kövşənlərə qərq olub üzür gənim-arabam.

Düzənlərdə gül-çiçək dalğasıdır dörd yanı,ım,

Mərcan rəngli kolluqlar, qay alardır arada.

Qoy mənə yol göstərsin göyün uduzlu damı,

Nə kənd var, nə də kurqan... Hər yan qaranlıq zülmət.

Görünən Dnestrin Akkerman mayakımı,

Yoxsa bulud alışıb? Yoxsa açılır səhər?

Oxqay! Sakitliyə bax! Yalnız durnalar bu an

Ötüb keçir qatarla əlçatmaz ucalıqdan.

Dinləyirəm: nə deyir kəpənək, gül dənizi?

Elə səssizlikdir ki, dilə gəlir öz dərdim,

Litvadan da səs gəlsə, uəqin ki, eşidərdim,

Yox, irəli, irəli! çağiran yoxmuş bizi... (Mitskeviç, 2006).

Сразу бросаются в глаза несоответствие рифмы оригинала и перевода. В первой строфе оригинала рифмуются первая и четвертая строки, вторая и третья строки даются перекрестной рифмой. В третьей и четвертой строфах первая строка рифмуется с третьей, а средняя - свободная; в переводе же – рифмуются две первые строки, а последняя - свободная. Понимая переводческую тактику Сабира Рустамханлы, которая предпринята для удобного восприятия национального читателя, мы тем не менее придерживаемся той логики, предполагающую системное соответствие формы содержанию.

Первая строфа описывает выход поэта на просторы степи, олицетворяющие собой выход из неволи на свободу. Весь пафос текста овеян романтической картиной красоты природы, зелени и цветов, представляющих в восприятии поэта безбрежный океан, а его повозка – своеобразная лодка, плывущая по этому пространству. Переводчик верно начинает первую строку, которая передает дух оригинала, и находит удачное решение “привязки” *gəmi* (лодка) и *araba* (повозка).

Повторы в стихотворении служат усилению переживаний лирического героя. Опуская их, переводчик обедняет изобразительные средства образа, образ теряет свои краски, он тускнеет, и вместо романтической окрашенности мы получаем блеклую, тусклую копию непонятого объекта. Мицкевич дважды повторяет: “*srod fali lak szumiacych sród kwiatów powodzi*” (“среди волн шумящих нив, среди разлива цветов”). В переводе эта строка передается без повторов, мало того упрощенным предложением. Тем самым нарушается ритм стиха, ведь, повторяя “*srod*”, поэт отображает пространственность и величие окружающего его мира. “*Günün ulduzlu damı*” -интересный образ, понятн и доступн азербайджанскому читателю. Но этот образ отсутствует в оригинале. Зато не менее привлекательный образ “*qwiazd szukam, przewodniczek łodzi*”

(“ищу звезд-путеводительниц лоды”) выпал из строфы. Указанный эпитет ненавязчиво определен семантикой не только строфы, но и семантико-стилистической структурой всего стихотворения.

“*Nigdzie drogi ni kurhanu*” (“нет ни дороги, ни кургана”) передается на азербайджанском языке с заменой “дороги” на “деревни”, то есть польский текст дает читателю понять, что после наступления сумерек нарушена видимость того, что перед тобой (дорога), и то, что возвышается в пути (курган). Была ли необходимость в этой замене? Нам думается, что нет. Можно было бы оставить “*yol*”. А слово “курган” не было нужды оставлять, его можно было бы заменить словом “*tərə*”. Впрочем, суть даже не в неверной передаче лексики оригинала, а в том, какая мысль логически следует за соответствующей лексикой. Ведь обращение к небу в поисках путеводной звезды закрепляет предыдущую мысль автора о невидимости пространства. У Мицкевича “облако блещет” и “блещет Днестр”, у Рустамханлы только “облако горит”. Напрашивается вопрос: случаен ли этот глагол у польского поэта? Конечно, нет. Для поэта необходимо подчеркнуть отражение света маяка и на небе, в облаках, и внизу - в речной глади Днестра.

В четвертой строфе перевода потерян образ змеи, которая дотрагивается до растений скользкою грудью (*słyszę kędy się motyl kołysa na trawie*). Кстати, эта строка вызвала определенную критику А. С. Пушкина. Но для того, чтобы дать полную информацию об этом, мы сделаем здесь небольшую паузу.

Известно, что на развитие творчества Мицкевича благотворное влияние оказала передовая русская литература. Если в Вильно он в одиночку прокладывал дорогу новому направлению, то в России он окунулся в среду передовых писателей. Достаточно сказать, что поэты-декабристы, будучи на позициях революционного романтизма, ориентируясь на подъем революционного движения, критиковали существующий строй, затрагивали в своих произведениях злободневные проблемы, тем самым

подготавливая определенный задел для развития реалистического направления в русской литературе.

Исследуя творчество Мицкевича второй половины 20-х годов, литературоведы обратили внимание на то, что именно в России происходит перелом в творчестве писателя, направленный на возрастание реалистических тенденций в его художественном методе, основанное на опыте исторических событий как в Польше, так в России.

Следует особо отметить взаимное влияние Мицкевича и Пушкина. Вспомним стихотворения Пушкина “Он между нами жил...” и “В прохладе сладостной фонтанов...”, которые были посвящены Мицкевичу. Кроме того, его имя упоминается в таких произведениях, как “Евгений Онегин”, “Дубровский”, “Медный всадник”, в сонете “Суровый Данте не презирал сонета...” и др. Добавим к сказанному перевод вступления к “Конраду Валленроду”, баллады “Три Будрыса” и “Дозор” (в переводе они называются “Будрыс и его сыновья” и “Воевода”). Литературной общественности известен и факт исключения Пушкиным, по совету Мицкевича и Дельвига, сцены между Григорием и злым чернецом из “Бориса Годунова”. По замечанию Малевского, “Пушкин критиковал автора “Крымских сонетов” за стих: “Где змея скользкой грудью коснется травы”. Пушкин указывал, что “у змеи нет груди”. Мы где-то можем принять замечание Пушкина, но в то же время нельзя и отрицать художественную интерпретацию поэта, тем более, когда текст оригинала необходимо передать на другом языке. Это не просто детали или же компоненты целого, это увиденное оживление природы, которое видится поэтом во всем, и это все невозможно представить без своеобразных “мазков”, которые создают необходимую палитру величественной картины божественного пробуждения.

Таким образом, проделанный анализ показывает, что многоуровневый характер поэтического текста диктует переводчику возможность переводить не только на

фактуальном, но и на концептуальном уровне, теряя при этом некоторые лексико-семантические позиции содержания.

Используемая литература

- Булгарин, Ф. (1829), “Северная пчела”, No 135, 2.
- Гете, Иоганн Вольфганг (1988), Западно-восточный диван, М.: Наука, 137.
- Маковский, Станислав (1998). Romantyzm, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 540.
- Мицкевич, Адам (1976), Сонеты, Ленинград: Наука, 29.
- Mitskeviç, Adam Mitskeviç (2006), Seçilmiş əsərləri, Bakı: “Şərq-Qərb”, 11.

E-ISSN : 2979-983X
DOI: 10.33390/ijla

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi